

Sobiesław Szybkowski
(Uniwersytet Gdański)
<https://orcid.org/0000-0001-9366-8568>

Elita rycerska krzyżackich Prus w świetle listy gwarantów pokoju brzeskiego z 1436 r. Próba charakterystyki*

<https://doi.org/10.26881/sds.2023.26.10>

Key words: knightly elite, medieval Prussia, peace treaties, guarantors

Rycerskich gwarantów krzyżackiego dokumentu pokoju brzeskiego z 31 stycznia 1435 r. poszukiwano dotąd w obszernym wykazie zachowanym w Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, w zespole Ordensbriefarchiv, nr 7114¹. Źródło to, bez daty dziennej i rocznej, sporządzone w języku łacińskim należy orientacyjnie datować, jak wykazał to Adam Szweda, na styczeń 1436 r. Według badacza występujący w tymże źródle dostojnicy krzyżacy we właściwej liście gwarantów z pergaminowego dokumentu traktatowego pojawili się już z innymi dostojenstwami. Warto podkreślić, że wykaz ów, zgodnie z sugestiami Szwedę, powstał w polskiej kancelarii królewskiej, choć na podstawie informacji przekazanych przez stronę pruską².

Zgodnie z wykazem obok dostojników krzyżackich i biskupów pruskich znalazło się 195 przedstawicieli rycerstwa pruskiego,

---

* Artykuł powstał na podstawie referatu pod tym samym tytułem, który został wygłoszony podczas międzynarodowej konferencji naukowej „Sapientia aedificavit sibi domum” (Malbork, 15–17 listopada 2019 r.), zorganizowanej przez Muzeum Zamkowe w Malborku.

¹ GSPK, XX HA, OBA, nr 7114; regest: RHD, Bd. 1/1, nr 7114.

² A. Szweda, *Wstęp dyplomatyczny. O dokumentach pokoju brzeskiego* [w:] *Dokumenty pokoju brzeskiego między Polską i Litwą a zakonem krzyżackim z 31 grudnia 1435* [dalej: *DokumentyBrześć*], wyd. A. Szwedę, M. Hlebionek, S. Szybkowski, J. Trupinda, współdziałł R. Petrauskas, S. Polechow, Toruń 2021, s. 45, 46.

w tym 55 rycerzy pasowanych, których umieszczono przed rycerzami nieposiadającymi pasa, określonymi w źródle jako „proceres simplices et nobiles”. Szczególnie eksponowane miejsce pośród pasowanych zajmowali natomiast Botho von Eulenburg (starszy), Jan z Bażyn³, Janusz (Jan) z Mgowo oraz Mikołaj Sparwin – członkowie tajnej rady funkcjonującej przy wielkim mistrzu zakonu krzyżackiego Pawle von Rusdorffie, wchodzący także w skład pruskiej delegacji, która wynegocjowała w Brześciu warunki pokoju⁴. Umieszczono ich wprawdzie po krzyżackich dostojnikach centralnych i komturach, ale przed wielkim mistrzem, biskupami pruskimi, zakonnymi wójtami i komturami domowymi. Warto podkreślić, że nie wyróżniono specjalnie sędziów ziemskich i chorażych, informując o ich tytułach urzędniczych (choć bez podania ziem, w których je sprawowali) wewnątrz dwóch grup hierarchicznych – czyli rycerzy pasowanych i niepasowanych. W wykazie nie przywiązywano zatem specjalnej wagi do wyróżnika rycerstwa pruskiego – na co może wyraźnie wskazywać fakt, że pominięto zupełnie tytuł sędziego ziemskiego chełmińskiego przy jednym z wielkomistrzowskich radców – Januszu z Mgowo.

Omówione wyżej źródło było jednak, choć czasami unikano tego stwierdzenia w historiografii⁵, tylko listą osób proponowanych lub poświadczonych przez stronę polską w charakterze gwarantów układu pokojowego, ale na pewno nie było ostatecznym wykazem. Ten znalazł się dopiero w dokumencie głównym strony krzyżackiej, przekazanym 1 sierpnia 1436 r. stronie polskiej⁶. Widać w nim

---

³ Przydomki posesjonatyczne występujące w tekście głównym podajemy z nazwami miejscowości we współczesnym brzmieniu polskim, niemieckie odpowiedniki zamieszczono w wykazie gwarantów znajdującym się na końcu niniejszego tekstu.

⁴ A. Szweđa, *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009, s. 410.

⁵ Zob. np.: T. Borawska, *Bażyński Aleksander* [w:] SBPN, t. 1, s. 68; eadem, *Bażyński Ścibor* [w:] SBPN, t. 1, s. 73; S. Szybkowski, *Mikołaj z Buchwaldu* [w:] SBPN, t. 3, s. 218, gdzie informacje o „pieczętowaniu” lub „gwarantowaniu” przez bohaterów biogramów krzyżackiego dokumentu pokoju brzeskiego, ale oparte tylko na znajomości wykazu osób proponowanych, podobnie K. Bruski, *Jan z Jani (Jański)* [w:] SBPN, t. 2, s. 287; jednak już w *idem*, *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*, Gdańsk 2002, s. 190, 191 mowa o tym, że Jan z Jani „został wyznaczony do opieczętowania”.

⁶ K. Neitmann, *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preussen 1230–1449*, Köln–Wien 1986, s. 216; A. Szweđa, *Organizacja...*, s. 307; *idem*, *Doku-*

znaczące różnice pod względem liczbowym w stosunku do omówionego wyżej źródła. Znalazło się tam bowiem łącznie 131 rycerskich gwarantów, jednak tylko 109 z nich było rycerzami pruskimi (w tym 44 pasowanych)⁷. Do wspomnianych w dokumencie pruskich gwarantów należy jednak dodać jeszcze 5 możliwych do identyfikacji rycerzy, którzy przywiesili pieczęcie, ale nie wymieniono ich w tekście traktatu⁸. Daje to łącznie 114 rycerskich gwarantów z Prus, których można zidentyfikować na podstawie informacji z dokumentu traktatowego. Obok Prusaków w charakterze gwarantów ujęto 18 rycerzy z Inflant (w tym 3 rycerzy pasowanych) oraz 4 z Nowej Marchii (w tym żadnego rycerza pasowanego). Ostateczny udział Prusaków w finalnym wykazie gwarantów wynosi zatem jedynie 58,5% całości rycerzy pruskich pierwotnie proponowanych do funkcji gwarantów (114 osób wobec 195). Różnice polegają jednak nie tylko na liczbie ujętych tam osób należących do interesującej nas grupy. Oto bowiem w wykazie z dokumentu nie znalazło się łącznie aż 97 przedstawicieli rycerstwa z wykazu ze stycznia (w tym 12 pasowanych), 15 rycerzy z dokumentu pokojowego (w tym 2 pasowanych) nie zostało natomiast ujętych w liście ze stycznia⁹.

W porównaniu z wykazem ze stycznia zmieniła się również hierarchia rycerskich gwarantów. Podobnie jak poprzednio szczególnie wyeksponowane miejsce zajmowali w nim Botho von Eulenburg, Janusz z Mgowa, Jan z Bażyn i Mikołaj Sparwin. Jednak inaczej niż wcześniej nie poprzedzali oni wielkiego mistrza (ten został oczywiście ujęty jako wystawca dokumentu) i pruskich biskupów (i jednego inflanckiego), którzy trafili na początek listy, ale znaleźli się po krzyżackich dostojnikach centralnych oraz komturach z Prus

---

menty pokoju brzeskiego z 31 grudnia 1435 – wprowadzenie do tematu [w:] *Pabaisko mūšis ir jo epocha. Straipsnių rinkinys*, Vilnius 2017, s. 74; M. Hlebionek, A. Szweda, *Die Urkunden des Friedens von Brest (31.12.1435) und ihre Bedeutung für die Siegelkunde und Heraldik – Editorische Herausforderungen* [w:] *Editionswissenschaftliches Kolloquium 2015. Die geschichte im Bild*, hrsg. v. H. Flachenecker, K. Kopiński, J. Tandecki, Toruń 2016, s. 86.

⁷ Zob. Aneks.

⁸ Chodzi tu o Bartusza (Bartłomieja) z Lisewa, Fryderyka z Chełmońca, Konrada Swoba z Chełmoni lub Rolanda von Grunenberg (z Chełmoni[?], Chełmońca[?]), Guntera z Dylewa (młodszeo) i prawdopodobnie Ottona z Leszcz, zob. Dokumenty-Brześć, s. 571–575. Warto jednak wskazać, że nie udało się zidentyfikować aż 19 dysponentów pieczęci, mogą to być zarówno gwaranci występujący w dokumencie, jak i osoby tam niewymienione (*ibidem*, s. 576–593).

⁹ Zob. GSPK, XX HA, OBA, nr 7114 i Aneks.

i Inflant. Nadal wszakże poprzedzali krzyżackich wójtów i komturów domowych. Wszystkich 4 określono również jako rycerzy pasowanych, a Januszowi z Mgowy przydano jego tytuł sędziowski¹⁰. Poczet 47 rycerzy pasowanych (w tym 3 Inflantczyków) w ostatecznej liście gwarantów znalazł się dopiero po krzyżackich urzędnikach niższego szczebla. Prawie wszystkim pasowanym z Prus, którzy byli jednocześnie urzędnikami, przydano ich tytuły wraz z nazwami ziem, w których je sprawowali. Tytułu urzędniczego nie uwzględniono jedynie u pasowanego Mikołaja Vogla z Turowa – chorążego ostródzkiego¹¹. Po wykazie rycerzy pasowanych nastąpił wykaz 84 rycerzy świeckich nieposiadających pasa, w tym 65 rycerzy pruskich, 15 inflanckich i 4 nowomarchijskich¹². Inaczej niż w wykazie ze stycznia 1436 r. – wprowadzono tu pewną hierarchię – na początku umieszczono bowiem 12 sędziów i chorążych ziem pruskich z odnośną tytułaturą oraz określeniem ziem, gdzie sprawowali urzędy¹³. W ten sposób wyróżniono tylko posiadaczy urzędów najwyraźniej uważanych w Prusach za bardzo prestiżowe, choć warto zwrócić uwagę, że nie wszystkim tytułowanym niepasowanym przydano stosowną tytułaturę urzędów, – pominięto ją np. w wypadku sędziego i chorążego elbląskiego Jerzego Skolima¹⁴. W liście gwarantów znaleźli się także rycerze niepasowani, którzy sprawowali urzędy innego rodzaju (włodarz gdański (pucki), komornik ziemski iławski (Hawa Pruska) i komornik ziemski domnowski) – tych jednak nie wyróżniono specjalnym miejscem w wykazie, choć zastosowano wobec nich stosowną tytułaturę¹⁵.

Warto podkreślić, że choć lista gwarantów z dokumentu traktatu brzeskiego jest skromniejsza liczbowo od wykazu potencjalnych gwarantów ze stycznia 1436 r., to stanowi najobszerniejszą spośród list gwarantów zawartych we wcześniejszych międzypaństwowych układach zawieranych przez państwo zakonu krzyżackiego po 1411 r. Wyraźnie wskazują na to liczby. W dokumencie krzyżackim pokoju mełneńskiego z 27 września 1422 r., przekazanego stronie polsko-litewskiej na zjeździe w Wielonie w maju następnego roku, widzimy bowiem w charakterze gwarantów łącznie

¹⁰ DokumentyBrześć, s. 157, 159.

¹¹ *Ibidem*, s. 161, 163.

¹² *Ibidem*, s. 161, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 175, 177.

¹³ *Ibidem*, s. 165, 167.

¹⁴ *Ibidem*, s. 171.

¹⁵ *Ibidem*, s. 173.

18 przedstawicieli świeckiego rycerstwa z obu gałęzi państwa krzyżackiego – pruskiej i inflanckiej – z czego Prusaków było 13 (w tym 10 rycerzy pasowanych), a Inflantczyków 5 (w tym 4 rycerzy pasowanych)¹⁶. Wydatnie kontrastowało to z listą gwarantów dokumentu strony polsko-litewskiej, w której znaleźli się m.in. polscy i mazowieccy urzędnicy ziemscy i starostowie w liczbie 56 oraz 18 przedstawicieli możnowładztwa litewskiego¹⁷. Zgoła symboliczną była natomiast reprezentacja rycerstwa w gronie krzyżackich gwarantów układu zawartego z unią polsko-litewską w Nieszawie w 1424 r. (7 czerwca), ponieważ wśród nich znalazło się tylko 2 rycerzy pasowanych – Jan z Orzeszkowa i Janusz z Mgowa¹⁸. Znacznie szersza była z kolei reprezentacja rycerska wśród gwarantów w niemieckojęzycznym dokumencie przymierza wielkiego mistrza Pawła von Rusdorfa, zawartego 15 maja 1432 r. w Skirstymoniu. Łącznie liczyła 52 rycerzy, z czego 45 pochodziło z Prus (w tym 33 pasowanych), 8 zaś z Inflant (w tym 2 pasowanych)¹⁹. Pruskich rycerzy nie zabrakło również w dokumencie rozejmu zawartego z Królestwem Polskim w Łęczycy w grudniu 1433 r. Jeśli weźmie się pod uwagę zarówno szczytek głównego dokumentu rozejmowego strony zakonnej, jak i zachowane pieczęcie, to należy stwierdzić, że było 59 rycerzy²⁰. Nie można jednak z tej całkowitej liczby wydzielić rycerzy pasowanych, ponieważ we fragmentarycznie zachowanym tekście brakuje stosownej tytułatury, a na pieczęciach z natury

¹⁶ Toeppen, Bd. 1, Leipzig 1873, s. 410, 411; K. Neitmann, *Zur Revindikationspolitik des Deutschen Ordens nach Tannenberg. Die Auseinandersetzung zwischen dem Deutschen Orden und Polen-Litauen um die Ratifizierung des Friedensvertrages vom Melno-See 1422/1423*, „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. Neue Folge” 1983, Bd. 31, s. 50–80; *idem*, *Die Staatsverträge...*, s. 182, 188; P. Nowak, P. Pokora, *Wstęp [w:] Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju melneńskiego z 1422 roku*, wyd. *idem*, Poznań 2004, s. VIII; A. Szweđa, *Organizacja...*, s. 394.

¹⁷ *Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju melneńskiego...*, s. 10, 11.

¹⁸ KDP, t. 2/2, nr 563 = Toeppen, Bd. 1, s. 417 (lista gwarantów). W przypadku traktatu nieszawskiego mamy również do czynienia ze znaczącą przewagą gwarantów świeckich w dokumencie strony polsko-litewskiej: 16 polskich urzędników ziemskich różnej rangi oraz 2 pisarzy kancelarii wielkiego księcia litewskiego Witolda Kiejstutowicza, zob. *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae*, ed. M. Dogiel, t. 4, Vilnae 1764, s. 118.

¹⁹ Toeppen, Bd. 1, s. 567.

²⁰ *Ibidem*, s. 617, 618; zachowane pieczęcie rycerstwa pruskiego wraz z propogografią ich dysponentów omawia ostatnio A. Hryniewicz, *Oblicza dziewiętnastowiecznego kolekcjonerstwa sfragistycznego na podstawie losów pieczęci z aktu rozejmu łęczyckiego*, „Rocznik Sztuki Śląskiej” 2013, t. 22, s. 131–143.

rzeczy najczęściej nie umieszczano informacji, czy rycerz jest pasowany, czy też nie. Dodać jeszcze wypada, że znacznie mniejsza społeczność rycerska znalazła się wśród gwarantów krzyżackiego dokumentu drugiego pokoju toruńskiego z 1466 r. (43 rycerzy bez podziału na pasowanych i niepasowanych)²¹.

Lista rycerskich gwarantów z głównego dokumentu pokoju brzeskiego strony krzyżackiej, obok listy potencjalnych gwarantów ze stycznia 1436 r., jest unikalnym źródłem informującym o składzie osobowym rycerskiej elity państwa zakonnego w Prusach w drugiej ćwierci XV stulecia. Jesteśmy wprawdzie świadomi, że o przynależności do elity tego rodzaju w specyficznym ustroju państwa krzyżackiego w Prusach decydowały także inne czynniki, jednak gwarantowanie układów międzynarodowych zawieranych przez zakon krzyżacki z władcami innych państw wypada uznać za jeden z najważniejszych spośród nich.

Analiza prozopograficzna środowiska gwarantów traktatu brzeskiego nie jest łatwa, zwłaszcza dla badacza szlacheckich elit późnośredniowiecznej Polski. Trudności dotyczą zarówno problematyki źródeł, jak i opracowania zagadnienia przez literaturę przedmiotu, z czym piszący te słowa mógł się zetknąć, dokonując prozopograficznej identyfikacji z górą 200 polskich duchownych i szlacheckich gwarantów z dokumentu traktatowego strony polskiej²² oraz 131 rycerskich gwarantów z dokumentu strony krzyżackiej. Podstawową różnicą definiującą możliwości badawcze jest w interesujących nas wypadkach stan zachowania źródeł do badań nad późnośredniowiecznym stanem szlacheckim/rycerskim w Królestwie Polskim (wraz z jego mazowieckimi lennami) i w krzyżackich Prusach. W tym przypadku możemy z pełną odpowiedzialnością stwierdzić, że mamy do czynienia z dychotomią – znacząco lepszym zachowaniem źródeł polskich i dalece niezadowalającym pruskich. Dla obszarów polskich zachowały się bowiem podstawowe dla badań nad stanem szlacheckim źródła – księgi ziemskie i grodzkie²³. Istnieją wprawdzie obszary

---

²¹ M. Grzegorz, *Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów traktatu toruńskiego 1466 r.*, Toruń 1970, s. 213, 214.

²² DokumentyBrześć, s. 154, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176; M. Hlebionek, A. Szweda, *Die Urkunden des Friedens von Brest...*, s. 87.

²³ A. Gašiorowski, *Urzednicy zarzadu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970, s. 10, 11; J. Bieniak, *Możliwości i zadania polskich genealogów-mediewistów [w:] Tradycje i perspektywy nauk pomocniczych historii w Polsce*, red. M. Rokosz, Kraków 1995, s. 82–86. O księgach ziemskich

(ziemia dobrzyńska, Kujawy Inowrocławskie, ziemia sandomierska), gdzie źródła sądowe tego typu się nie zachowały, z powodu zniszczeń, do których doszło podczas wojen w okresie nowożytnym lub ostatniej wojny światowej²⁴. Jednak fakt częstego posiadania przez polską szlachtę dóbr ziemskich w różnych, nie zawsze sąsiadujących ze sobą dzielnicach, oraz jej spora mobilność sprawiają, że dane z niezachowanych ksiąg ziemskich i grodzkich można w pewnej mierze zastąpić informacjami z analogicznych źródeł z ziem sąsiednich²⁵. Ważnymi źródłami uzupełniającymi dla badań nad polską późnośredniowieczną szlachtą są zachowane w stosunkowo dobrym stanie XV-wieczne księgi sądów kościelnych najważniejszych polskich diecezji: poznańskiej, krakowskiej oraz archidiecezji gnieźnieńskiej²⁶. Do tego dochodzą źródła dokumentowe i epistolarne, te ostatnie w dużej części dotąd niepublikowane²⁷. Szczególnie istotne dla badań nad elitami szlacheckimi wydają się dokumenty układów międzypaństwowych, unii polsko-litewskich oraz królewskich przywilejów szlacheckich, z bardzo obszernymi listami gwarantów, którymi byli urzędnicy ziemscy oraz urzędnicy centralni (kanclerz, podkanclerzy, marszałek i podskarbi Królestwa), w mniejszej zaś mierze szlachta nieurzędnicza²⁸.

---

i grodzkich i działalności kancelarii ziemskich i grodzkich w późnośredniowiecznej i nowożytnej Polsce zob. J. Łosowski, *Akta sądów i urzędów szlacheckich w XIV–XVIII wieku* [w:] *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 253–290 (na s. 253–254 próba zebrania starszej literatury na ten temat).

²⁴ J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki* [w:] *Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, red. O. Krut-Horonzia, L. Kajzer, Włocławek 1995, s. 23; J. Wroniszewski, *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze*, Poznań–Wrocław 2001, s. 14; *idem*, „*Nobiles Sandomirienses*”. *Rody Dębnow, Janinów, Grzymałów, Doliwów i Powatów*, Kraków 2013, s. 9; S. Szybkowski, *Najstarsze księgi ziemskie i grodzkie Kujaw Brzeskich i Inowrocławskich (XIV–XV w.)* [w:] *Formuła, archetyp, konwencja w źródle historycznym*, red. A. Górak, K. Skupieński, Lublin–Radzyń Podlaski–Siedlce 2006, s. 214–217.

²⁵ J. Bieniak, *Możliwości...*, s. 83.

²⁶ M. Koczerska, *Kancelarie i dokumentacja kościelna* [w:] *Dyplomatyka staropolska...*, s. 359–367.

²⁷ J. Bieniak, *Możliwości...*, s. 79, warto wskazać, że najwięcej polskich źródeł epistolarnych, zarówno korespondencji królewskiej, jak i szlacheckiej przetrwało w archiwach obcych dla XV-wiecznej Polski: GSPK, XX HA, OBA; GSPK, XX HA, OF (dawne archiwum pokrzyżackie przechowywane do wybuchu drugiej wojny światowej w Królewcu); APG, 300D1, 2, 3, 4, 6, 7, Dawne archiwum miejskie Gdańska.

²⁸ O tej problematyce zob. A. Gašiorowski, *Polscy gwarantnicy traktatów z Krzyżakami XIV–XV wieku*, KMW 1971, nr 2–3, s. 245–265.

Zgola inaczej przedstawia się zasób źródłowy do badań nad późnośredniowiecznym rycerstwem pruskim. Niedawno stan źródeł dotyczący tej problematyki scharakteryzował dla pomorskiej części państwa zakonny Klemens Bruski, uznając go za niezadowalający²⁹. Z konstatacją tą należy się całkowicie zgodzić, rozszerzając wnioski wspomnianego badacza na cały obszar pruskiego państwa zakonu krzyżackiego. Brak bowiem dla całego tego obszaru podstawowych źródeł do badań nad rycerstwem i szlachtą późnośredniowieczną – ksiąg sądowych, co wyraźnie kontrastuje z ich dostępnością w Królestwie Polskim. Księgi odzwierciedlające działalność rycerskich ziemskich sądów ławniczych nie zachowały się w Prusach prawie zupełnie. Dla pomorskiej części zakonnego władztwa dysponujemy jedynie fragmentami takich zapisek pochodzącymi z tabliczek woskowych odnośnie do jego nadmorskiej części³⁰. Papierowych ksiąg tego rodzaju nie ma tam zupełnie, natomiast istnieją obecnie dwie dla zawiślańskiej części Prus – dąbrówieńska i bartoszycka³¹. Brakuje również ksiąg dokumentujących działalność sądów kościelnych biskupstw pruskich, ksiąg oficjała gdańskiego biskupstwa włocławskiego, a zły stan zachowania późnośredniowiecznych włocławskich ksiąg konsystorskich nie rokuje także większych nadziei na uznanie ich za ważne źródło do badań nad interesującą nas problematyką³². Czeka natomiast na krytyczne wykorzystanie obszerny zespół ksiąg sądów konsystorskich i biskupich arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Można się bowiem tam spodziewać istotnych informacji dotyczących rycerstwa pomorskiego, ponieważ gnieźnieńskie sądy kościelne stanowiły forum apelacyjne dla wszystkich sądów kościelnych metropolii polskiej – w tym kościelnych sądów diecezji włocławskiej, do której należała większość Pomorza Gdańskiego³³. Wypada jeszcze wskazać, że nie zachowała się do chwili obecnej dokumentacja działalności sądu oficjała kamieńskiego arcybiskupstwa gnieźnieńskiego,

²⁹ K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 14, 15.

³⁰ *Die Wachstafeln der Grossen Königlichen Bibliothek zu Kopenhagen*, hrsg. v. G. v. Buchwald, ZWG 1881, H. 4; *Die Wachstafeln der Danziger Stadtbibliothek*, hrsg. v. A. Bertling, ZWG 1884, H. 11; K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 15.

³¹ K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 15; Ź. Bonczkowska, *Sądowe księgi ziemskie w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w późnym średniowieczu. Przyczynę do ich funkcjonowania*, „Rocznik Grudziądzki” 2013, t. 21, s. 77.

³² J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej...*, s. 23; *idem*, *Spółczesność Kujaw w średniowieczu* [w:] *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, red. D. Karczewski, M. Krajewski, S. Roszak, Włocławek–Inowrocław 2001, s. 50.

³³ J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej...*, s. 23.

obejmującego niewielki obszar wschodniopomorskiej części państwa krzyżackiego³⁴. Jak sugerował to już wcześniej Bruski, pewną rekompensatę za brak wyżej omówionych typów źródeł jest zachowanie ksiąg sądowych mniejszych miast pruskich, w których wpisy dotyczące okolicznej szlachty także się znajdują (opublikowana ostatnio księga ławnicza Nowego oraz niepublikowana księga ławnicza Pucka)³⁵. Wobec nakreślonego stanu zachowania źródeł typu aktowego podstawowymi źródłami do badań nad późnośredniowiecznym rycerstwem pruskim pozostają dokumenty i listy, z których szczególnie druga z tych kategorii zachowała się w szczególnie dobrym stanie w zespołach zbierających spuściznę po archiwum wielkich mistrzów, w mniejszym zaś stopniu źródła podobnego rodzaju pochodzące z pruskich instytucji kościelnych³⁶. Trzeba przy tym wyraźnie podkreślić, że większościowy udział wymienionych typów źródeł w zachowanym materiale determinuje fakt, że wzmianki źródłowe dotyczące działalności poszczególnych wybitnych jednostek należących do stanu rycerskiego i całych rodzin są bardzo rozproszone.

Stan zachowania źródeł wyraźnie wpływa na zasób literatury przedmiotu poświęconej z jednej strony prozopografii i genealogii elit polskiej szlachty późnośredniowiecznej oraz elity rycerstwa pruskiego z drugiej. Identyfikację rodzinną, rodową wszystkich gwarantów polskich dokumentu traktatu polskiego wraz z orientacyjnym czasem występowania w źródłach oraz czasem sprawowania urzędów umożliwiałaby bardzo liczny poczet publikacji naukowych, których ze względu na ich mnogość nie sposób tutaj wymienić. Istnieją obecnie opracowania polskich późnośredniowiecznych rodów rycerskich jako całości, ewentualnie tylko genealogicznych lub terytorialnych gałęzi, pojedynczych rodzin szlacheckich i możnowładczych³⁷. Bardzo wielu wybitnych przedstawicieli polskiej

³⁴ A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Początki oficjalatu kamińskiego archidiecezji gnieźnieńskiej (wieki XIV–XV)*, KH 1996, t. 103, s. 15, 16.

³⁵ K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 15, zob. APG, 519.41, *Księga ławnicza Pucka z lat 1398–1623; Księga ławnicza miasta Nowego nad Wisłą (1416–1527)*, wyd. K. Mikulski, W. Nowosad, Toruń 2012.

³⁶ Bazę źródłową tego rodzaju charakteryzuje K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 15.

³⁷ Próba zebrania polskiej literatury genealogicznej i prozopograficznej powstałej do 1999 r. zob.: S. Szybkowski, *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1999, s. 8–16; *idem*, *Kościeleccy ze Skępego herbu Ogon i ich protoplaści. Studium z dziejów późnośredniowiecznej rodziny możnowładczej*, Gdańsk 2018, s. 9–11; zob. także J. Wroniszewski, *Metoda genealogiczno-rodowa w badaniach*

elity szlacheckiej ma mniej lub bardziej szczegółowe biogramy, zarówno w *Polskim słowniku biograficznym*, jak i regionalnych historycznych słownikach biograficznych³⁸. Niektórzy spośród nich doczekali się nawet osobnych monografii książkowych³⁹. Bardzo przydatne są również prace omawiające elitę szlachecką konkretnych ziem Królestwa Polskiego (np. ziemi dobrzyńskiej i Kujaw)⁴⁰. Dla identyfikacji urzędników ziemskich, starostów oraz urzędników centralnych Królestwa są niezastąpione „średniowieczne” tomy serii „Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej” opublikowane pod redakcją Antoniego Gąsiorowskiego, które obejmują prawie cały obszar średniowiecznej Polski⁴¹. W chwili obecnej brakuje jedynie pełnych spisów urzędniczych dotyczących późnośredniowiecznego Mazowsza. Jednak także w wypadku tej dzielnicy Królestwa istnieją cząstkowe publikacje fragmentarycznie zestawiające tamtejszą późnośredniowieczną elitę urzędniczą⁴².

Zestawienia późnośredniowiecznych urzędników ziemskich (sędziów, chorążych, włodarzy) z obszaru zakonnych Prus, w przeciwieństwie do analogicznych zestawień z Królestwa Polskiego, są natomiast zgoła fragmentaryczne. Pełne, dzięki badaniom Bruskiego, istnieje jedynie dla pomorskiej części państwa krzyżackiego⁴³.

---

historii społecznej. Bilans i perspektywy [w:] *Historia społeczna późnego średniowiecza. Nowe badania*, red. S. Gawlas, Warszawa 2011, s. 107–120; *idem*, „*Nobiles Sandomirienses*”..., s. 5, 6, przyp. 2, gdzie zebrano prace późniejsze oraz podano omówienia literatury dotyczącej tej problematyki. Ostatnio ukazały się dwie nowe monografie poświęcone szlachcie herbu Prus: P. Szczurowski, *Ród heraldyczny Prus na Mazowszu w XIII–XVI wieku*, Sandomierz 2018; Ł. Ćwikła, *Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskiem do XVI wieku. Rozsiedlenie – majątki – kariery*, Łódź 2019.

³⁸ Zob. np.: *Inowrocławski słownik biograficzny*, z. 1–4, red. E. Mikołajczak, Inowrocław 1991–2000.

³⁹ Wykaz tych monografii zob.: S. Szybkowski, *Kościelacy*..., s. 11, przyp. 11, 12.

⁴⁰ Zob. np.: J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej*..., s. 23–59; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006.

⁴¹ UBC, UC, UKD, UŁS, UM, UP, UR, UW.

⁴² A. Wolff, *Studia nad urzędnikami mazowieckimi 1370–1526*, Wrocław 1962, s. 284–302; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*, Warszawa 1998, s. 287–308; *eadem*, *Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy*, Warszawa 2010, s. 139–226; M. Wilska, *Mazowieckie środowisko dworskie Janusza Starszego. Studium społeczne*, Warszawa 2012; J. Grabowski, *Uzupełnienia i uwagi do „Spisu urzędników mazowieckich z lat 1341–1462” (Na marginesie książki Anny Supruniuk, „Mazowsze Siemowitów”)*, SŻ 2015, t. 53, s. 169–182.

⁴³ K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa*..., s. 315–334.

Dla zawiślańskiej części dysponujemy natomiast niepełnym wykazem pióra Georga Alberta von Mülverstedta⁴⁴. Wyraźnie kontrastuje to z istniejącą obecnie historiografią dotyczącą dostojników i urzędników wywodzących się z korporacji krzyżackiej⁴⁵. Ten XIX-wieczny badacz był również autorem największej liczby prac genealogiczno-prozopograficznych ułatwiających identyfikację pruskich rycerskich gwarantów pokoju brzeskiego. Pomimo stosowanej przez niego przestarzałej metody badawczej są one bardzo przydatne ze względu na zasób informacji pochodzących ze źródeł, które w wielu wypadkach już nie istnieją⁴⁶. Podobny walor mają także publikacje, których autorem był Wojciech Kętrzyński⁴⁷. Poza tym istotne, ale rozproszone dane o pruskiej elicie szlacheckiej można znaleźć w pracach innych niemieckich badaczy, aktywnych w XIX lub na początku XX stulecia⁴⁸, podobnie jak w pracach Karla Kasiskego dotyczących ogólnych problemów dotyczących osadnictwa na Pomorzu Gdańskim i w Prusach⁴⁹ czy w nowoczesnych monografiach osadniczych

---

⁴⁴ G.A. v. Mülverstedt, *Amtshauptleute und Landrichter im Regierungsbezirk Marienwerder*, „Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder” 1882, Bd. 6.

⁴⁵ Najnowsze i najpełniejsze wykazy krzyżackich dostojników i urzędników terytorialnych zob.: P.G. Thielen, *Die Verwaltung des Ordensstaates Preussen vornehmlich im 15. Jahrhundert*, Köln–Graz 1965; B. Jähnig, *Dostojnicy i urzędnicy zakonu krzyżackiego w Prusach* [w:] *Zakon krzyżacki w Prusach i Inflantach. Podziały administracyjne i kościelne w XIII–XVI wieku*, red. R. Czaja, A. Radziwiński, Toruń 2013; D. Heckmann, *Amtsträger des Deutschen Ordens / Dostojnicy zakonu niemieckiego*, Toruń 2020.

⁴⁶ Zob. np.: G.A. v. Mülverstedt, *Die älteste Vasallen-register des Samlandes, sowie der Gebiete Insterburg und Gerdauen aus dem Jahre 1436. In genealogisch-historischer Beziehung*, „Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter Andere Folge” 1855, Bd. 7; *idem*, *Das Geschlecht von Sparwein in Preussen*, „Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter Andere Folge” 1856, Bd. 9; *idem*, *Geschichtliche Nachrichten von dem Geschlecht von Gaudecker*, Magdeburg 1877; *idem*, *Geschichtliche Nachrichten von dem altpreussischen Adelsgeschlecht von Ostau*, Magdeburg 1886. Inne genealogiczne prace tego autora wyliczają: K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 12, 13; G. Białuński, *Studia z dziejów rycerskich i szlacheckich rodów pruskich (XIII–XVI wiek)*, Olsztyn 2012, s. 9–11.

⁴⁷ W. Kętrzyński, *O narodowości polskiej w Prusiech Zachodnich za czasów krzyżackich. Studium historyczno-etnograficzne*, Kraków 1874; *idem*, *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, wyd. 2, Olsztyn 2009.

⁴⁸ Literaturę na ten temat zestawiają K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 12 i G. Białuński, *Studia...*, s. 9, 13–15.

⁴⁹ K. Kasiske, *Die Siedlungstätigkeit des Deutschen Ordens im östlichen Preussen bis zum Jahre 1410*, Königsberg 1934; *idem*, *Das deutsche Siedelwerk*

dotyczących konkretnych komturstw⁵⁰. Ważne są również częstokroć prace genealogiczne Reinharda Wenskusa⁵¹. Za bardzo istotne wypada także uznać pionierskie prace prozopograficzne dotyczące personalnego składu rady krajowej przy wielkim mistrzu Henryku von Plauenie, które wyszły spod pióra Markiana Pelecha⁵². Za wzorcową należy uznać prozopograficzną monografię wspomnianego Bruskiego, dotyczącą rycerskiej elity pomorskiej części krzyżackiego dominium do 1454 r.⁵³ Praca ta – w której autor zastosował nowoczesne metody badawcze, i zastosował bardzo szeroką kwerendę archiwalną – powinna stanowić model dla dalszych badań nad elitami rycerskimi Prus. Na nieco innych założeniach zostały oparte, niedokończone niestety, badania Grzegorza Białuńskiego, dotyczące rycerskich rodzin pruskich pochodzenia bałtyjskiego⁵⁴. Do tego przeglądu literatury genealogicznej, biograficznej i prozopograficznej, związanej z interesującą nas tu problematyką, należy dodać biogramy

---

des Mittelalters in Pommerellen, Königsberg 1938; *idem*, *Beiträge zur Bevölkerungsgeschichte Pommerellens im Mittelalter*, Königsberg 1942.

⁵⁰ H. Wunder, *Siedlungs- und Bevölkerungsgeschichte der Komturei Christburg (13.–16. Jahrhundert)*, Wiesbaden 1968; K. Abe, *Die Komturei Osterode des Deutschen Ordens in Preussen 1341–1525*, Köln–Berlin 1972; W. Guddat, *Die Entstehung und Entwicklung der privaten Grundherrschaften in den Ämtern Brandenburg und Balga*, Marburg/Lahn 1975; G. Vercamer, *Siedlungs-, Sozial- und Verwaltungsgeschichte der Komturei Königsberg in Preussen (13.–16. Jahrhundert)*, Marburg 2010, tegoż autora również praca genealogiczno-prozopograficzna: *idem*, *Die Komturei Königsberg und der sich entwickelnde ostpreussische Adel am Beispiel der Familie Perbandt [w:] 750 Königsberg. Beiträge zur Geschichte einer Residenzstadt auf Zeit*, hrsg. v. B. Jähnig, Marburg 2008.

⁵¹ R. Wenskus, *Die gens Candein. Zur Rolle des preussischen Adel bei der Eroberung und Verwaltung Preussens*, „Zeitschrift für Ostforschung” 1961, Bd. 10; *idem*, *Eine prussische Familie in Pomerellen und ihre Erben [w:] Europa Slavica – Europa Orientalis*, Berlin 1980; *idem*, *Studien zur Geschichte der Ritterschaft im Ordensland Preussen. Zur mittelalterlichen Geschichte des Geschlechts von Manstein*, „Altpreussische Geschlechterkunde. Neue Folge” 1982, Bd. 13; *idem*, *Studien zur Geschichte der Ritterschaft im Ordensland Preussen II. Sieben Geschlechter*, „Altpreussische Geschlechterkunde. Neue Folge” 1984–1985, Bd. 15.

⁵² M. Pelech, *Die hochmeisterlichen Räte vom Jahre 1412. Ein Beitrag zur Personengeschichte des Deutschordenslandes Preussen*, „Altpreussische Geschlechterkunde. Neue Folge” 1982, Bd. 13; *idem*, *Die hochmeisterlichen Räte vom Jahre 1412: ihre Tätigkeit und Bedeutung*, „Blätter für deutsche Landesgeschichte” 1983, Bd. 119.

⁵³ K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*

⁵⁴ G. Białuński, *Ród Prusa Kleca ze szczególnym uwzględnieniem rodziny von Pfeilsdorfów-Pilewskich*, Malbork 2006; *idem*, *Studia...*; *idem*, *Surwiłłowie. Przegląd kariery Litwinów w Prusach*, „Istorijos šaltinių tyrimai” 2012, t. 4.

wybitnych przedstawicieli późnośredniowiecznego rycerstwa pruskiego zawarte zarówno w publikacjach niemieckich (tu głównie *Altpreussische Biographie*)⁵⁵, jak i polskich (*Polski słownik biograficzny* oraz słowniki regionalne – głównie *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*)⁵⁶).

*

Istotną informacją pozyskaną dzięki analizie prozopograficznej dotyczącej rycerskich gwarantów pokoju brzeskiego z Prus jest ich pochodzenie terytorialne, najczęściej determinujące również i to, którą pruską rycerską wspólnotę terytorialną rycerz reprezentował jako gwarant. Zebrane przez nas dane pozwoliły to ustalić w zasadzie dla nich wszystkich. Jako czynniki kwalifikujące braliśmy tu pod uwagę ich osiadłość (wyznaczaliśmy ją na podstawie posiadłości, z której się pisali lub posiadali – o ile w wykazie gwarantów zostali określani tylko przezwiskiem), pełniony urząd, a także w niektórych wypadkach fakt, że w ciągu gwarantów zostali umieszczeni pomiędzy osobami, które na pewno pochodziły z określonej jednostki terytorialnej państwa zakonnego w Prusach. Było to istotne, kiedy było wiadomo, że dany rycerz dzierżył dobra w dwóch różnych regionach Prus, choć przypadki takie były rzadkie. Dowodnie chodzi tu o Segenanda z Waplewa w okręgu dzierzgońskim i Rus na Warmii, który jako sędzia ziemski dzierzgoński reprezentował raczej okręg dzierzgoński aniżeli Warmię, oraz Augustyna z Szewna na Pomorzu Gdańskim, którzy pisani w dokumencie traktatowym z chełmińskiego Orzeszkowa i umieszczeni w grupie pasowanych z ziemi chełmińskiej, reprezentował raczej rycerstwo z tej „dzielnicy” Prus, a nie rycerstwo pomorskie⁵⁷. Jako terytoria porządkujące przyjęliśmy przy tym nie poszczególne komturie, wójtostwa czy prokuratorie, ale tradycyjnie przyjęty już w literaturze podział na pięć „dzielnic” Prus: Prusy

⁵⁵ *Altpreussische Biographie*, Bd. 1–2, hrsg. v. Ch. Krollman, K. Forstreuter, F. Gaule, Marburg 1967–1974.

⁵⁶ SBPN, t. 1–4 i Suplement, t. 1–3. Tylko nieliczni z wybitniejszych przedstawicieli rycerstwa pruskiego doczekali się szerszych ujęć biograficznych autorstwa polskich historyków, zob.: M. Biskup, *Jan Cegenberg, współtwórca Związku Pruskiego*, ZH 1949, t. 15, nr 1–2, s. 73–122; nr 3–4, s. 27–78; A. Szweda, *Mikołaj z Ryńska chorąży ziemi chełmińskiej i Jaszczurkowcy* [w:] *Szkice z dziejów Ryńska. W 600 lat od śmierci Mikołaja z Ryńska*, red. W. Rozyński, Pelplin–Ryńsk 2011, s. 9–32.

⁵⁷ BrześćDokumenty, s. 161, 163, tak też w Aneksie.

Górne (z dominium pomezzańskim), Prusy Dolne, ziemię chełmińską, Pomorze Gdańskie oraz dominium warmińskie. Pozyskane dane 114 rycerzy, zidentyfikowanych na podstawie krzyżackiego dokumentu pokojowego jako jego gwaranci, można przyporządkować w następujący sposób: Prusy Górne (z dominium pomezzańskim) – 33 (w tym 6 z dominium pomezńskiego), ziemia chełmińska – 28, Pomorze Gdańskie – 25, Prusy Dolne – 21⁵⁸, dominium warmińskie – 7. Podane liczby wyraźnie pokazują, że największa liczba gwarantów pochodziła z ziemi chełmińskiej i Prus Górnych (z dominium pomezzańskim), łącznie 61, czyli 53,5% całości (61 na 114 osób)⁵⁹. Podane tu liczby gwarantów wywodzących się z poszczególnych „dzielnic” państwa krzyżackiego, wskazujące na przewagę rycerstwa z Prus Górnych i ziemi chełmińskiej, zdają się pozytywnie konfrontować z syntetycznymi refleksjami dotyczącymi osadnictwa rycerskiego w krzyżackich Prusach, ostatnio zaprezentowanymi przez Sławomira Józwiaka, zgodnie z którymi najwięcej i największych nadań ziemskich dla rycerstwa zakon dokonywał właśnie na tym obszarze⁶⁰. Jeśli do wymienionych wyżej terytoriów dołączymy Pomorze Gdańskie, z którego pochodziło 25 gwarantów, to okaże się, że z pruskich „dzielnic” położonych w najbliższym sąsiedztwie Doliny Wisły pochodziło łącznie 75,4% wszystkich rycerskich gwarantów (86 osób). Oznacza to także, że ogromna większość spośród nich pochodziła z najlepiej, zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami, zagospodarowanych obszarów Prus, charakteryzujących się także największą liczbą

⁵⁸ Reprezentację Prus Dolnych można by powiększyć o niezidentyfikowanego z imienia przedstawiciela rozgałęzionej rodziny Sparwinów (DokumentyBrześć, s. 586), którego imienia nie znamy, w wykazie osób proponowanych na gwarantów obok Mikołaja Sparwina, radcy wielkiego mistrza, ujętego także wśród gwarantów dokumentu pokojowego, znaleźli się także dwaj Tomaszowie i Ulryk Sparwinowie (GSPK, XX HA, OBA, nr 7114), być może do jednego z nich należy wspomniane sigillum. Prawdopodobnie do kolejnych gwarantów z Prus Dolnych należała część z 19 pieczęci, których dysponentów nie udało się zidentyfikować (DokumentyBrześć, s. 576–593), jednak jest bardzo mało prawdopodobne, aby wszyscy posiadacze niezidentyfikowanych sigillów wywodzili się z Prus Dolnych – za pewniejsze należy uznać, że pochodzenie terytorialne ich właścicieli należy proporcjonalnie rozłożyć na wszystkie pruskie „dzielnice”.

⁵⁹ Zob. Aneks.

⁶⁰ S. Józwiak, *Nadania na prawie rycerskim [w:] Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 217–221; *idem*, *Wielkość terytorialna i rozmieszczenie nadań [w:] Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 221–226.

ludności⁶¹. Warto wszakże podkreślić, że udział gwarantów z Pomorza Gdańskiego wydaje się nieproporcjonalnie mały w odniesieniu do obszaru tej dzielnicy Prus i w porównaniu do obszaru niewielkiej ziemi chełmińskiej i liczby pochodzących z niej gwarantów (28 osób). Najsłabiej pod względem liczby gwarantów wypadają wszakże Prusy Dolne – obszarowo niewiele ustępujące trzem innym pruskim „dzielnicom” łącznie – Prusom Górnym, ziemi chełmińskiej i Pomorzu Gdańskiemu. Na podstawie tych informacji można wyciągnąć tylko hipotetyczny wniosek, że na wspomnianych wschodnich obszarach państwa zakonnego warstwa wyższa była w większości złożona z ludności bałtyjskiej, z której tylko niewielka grupa wyszła pod względem posiadanej pozycji społecznej poza status „wolnych”⁶². Dużą rolę mógł tu jednak także odgrywać stan zagospodarowania tej „dzielnicy” Prus, której wschodnie i pograniczne z Litwą rejony nadal nie były skolonizowane⁶³. Nie można jednak wykluczyć i bardziej prozaicznego powodu przewagi gwarantów wywodzących się z Prus Górnych i ziemi chełmińskiej. Niewykluczone bowiem, że istotne znaczenie miała tu stosunkowa bliskość tych terytoriów do siedziby wielkich mistrzów Malborka, gdzie niewątpliwie powstawała ostateczna lista gwarantów wciągniętych do dokumentu, tam też skompletowano ich pieczęcie, przywieszone następnie do traktatu pokojowego⁶⁴.

Po ustaleniu terytorialnego pochodzenia rycerskich gwarantów z Prus warto jeszcze się zastanowić, w jaki sposób doszli do grupy elitarniej wewnątrz rycerstwa pruskiego. Spośród 114 rycerzy pruskich gwarantujących pokój brzeski na szczycie elity znajdowali się bez wątpienia 4 rycerze, wchodzący w skład tajnej rady wielkiego

⁶¹ Podsumowanie badań na ten temat zob. R. Czaja, *Urbanizacja kraju [w:] Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 177–199; W. Długokęcki, *Kolonizacja ziemi chełmińskiej, Prus i Pomorza Gdańskiego do 1410 r. [w:] Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 200–217.

⁶² Liczbę rodzin rycerskich/szlacheckich pochodzenie autochtonicznego (bałtyjskiego) w późnośredniowiecznych Prusach G. Białuński (*Uwagi o karierze Prusów w państwie krzyżackim*, „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2015, t. 19, s. 25) szacuje na „kilkadziesiąt”.

⁶³ Zob. W. Długokęcki, *Odbudowa osadnictwa, kolonizacja i przemiany wsi w państwie krzyżackim (1411–1525) [w:] Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 377–381.

⁶⁴ Takie wyjaśnienie interesującego nas tu problemu podał podczas dyskusji po wygłoszeniu przeze mnie referatu na zamku malborskim prof. dr hab. Wiesław Długokęcki (Instytut Historii, Uniwersytet Gdański), za co pragnę w tym miejscu gorąco podziękować.

mistrza Rusdorfa, istniejącej od 1432 r., byli to: Janusz z Mgowia, Jan z Bażyn, Mikołaj Sparwin oraz Botho von Eulenburg (starszy)⁶⁵. Ze względu na ramy objętościowe niniejszego tekstu to właśnie na ich skrótowo przedstawionych karierach podejmiemy próbę zarysowania wspomnianej problematyki.

Dziedzic Mgowia i Bażyński pojawili się wprawdzie w źródłach mniej więcej w tym samym czasie, jednak wydaje się, że ten pierwszy był nieco starszy. Przekonuje o tym fakt, że już w 1414 r. sprawował urząd sędziego ziemskiego chełmińskiego, nadto zmarł sporo szybciej od dziedzica Bażyn⁶⁶.

Janusz z Mgowia, o czym wiemy na pewno, był związany z polską rodziną możnowładczą z ziemi dobrzyńskiej – jego szwagrami (braćmi żony) byli wojewoda inowrocławski Janusz ze Skępego i Kościelca, podkomorzy dobrzyński Piotr z Działynia, oraz kasztelan gostyniński Jan z Kutna. Przydomek Janusza z Mgowia, Stango, przekonuje jednak, że wywodził się z rodziny rycerskiej pochodzenia niemieckiego, która osiadła w ziemi chełmińskiej. Być może związki rodzinne z przedstawicielami polskiego rycerstwa spowodowały, że po katastrofalnej klęsce zakonu pod Grunwaldem opowiedział się, jak wielu rycerzy pruskich, po stronie króla Władysława Jagiełły. Po zakończonej pierwszym pokojem toruńskim wojnie potrafił jednak ułożyć sobie dobre relacje z kolejnymi wielkimi mistrzami. Przekonuje o tym, nie tylko nominacja na sędziego chełmińskiego oraz uzyskanie pasowania rycerskiego, ale również uczestnictwo w wielu rozmowach dyplomatycznych – m.in. tych prowadzonych ze stroną polsko-litewską – oraz gwarantowanie wcześniejszych niż pokój brzeski układów międzypaństwowych (układ w Nieszawie, sojusz w Skirstymoni, rozejm łączycycki). Wyraźnie więc widać, że cieszył się zaufaniem władz krzyżackich. Równocześnie umacniała się jego pozycja jako lidera rycerstwa pruskiego i bardzo aktywnego uczestnika życia stanowego w państwie krzyżackim. To jego oraz Jana z Bażyn i Jana Cegenberga historiografia wskazuje jako liderów pruskiego stanu rycerskiego, którzy latem 1435 r. w obliczu przedłużającej się wojny z Królestwem Polskim i jego sojusznikami stanęli na czele opozycji rycerskiej i skłonili

⁶⁵ Toeppen, Bd. 1, s. 576.

⁶⁶ M. Biskup, *Jan Bażyński* [w:] *Ludzie pomorskiego średniowiecza. Szkice biograficzne*, Gdańsk 1981, s. 21; *idem*, *Bażyński Jan* [w:] SBPN, t. 1, s. 72 (Bażyński zm. w 1459); T. Borawska, *Legendorf (Logendorf) Janusz* [w:] SBPN, t. 3, s. 41 (sędzia Janusz z Mgowia zm. w 1441).

wielkiego mistrza Pawła von Rusdorfa do zintensyfikowania rozmów pokojowych i zawarcia pokoju. Warto dodać, że jednym z jego negocjatorów był właśnie dziedzic Mgowa, który podczas rozmów w Brześciu Kujawskim ustalał warunki traktatu z bratankiem własnej żony chorążym inowrocławskim Mikołajem Kościeleckim ze Skępego, reprezentującym tam stronę polską⁶⁷. Po zawarciu pokoju Janusz pozostał wpływowym przywódcą stanowym – okazującym coraz większą rezerwę wobec korporacji krzyżackiej. W 1440 r. był jednym z założycieli Związku Pruskiego, jednak niedługo później zmarł – w 1441 r.⁶⁸ Jego dwaj synowie – Jan i Paweł (późniejszy biskup warmiński), podobnie jak ojciec w ostatnim okresie życia, należeli raczej do politycznych przeciwników krzyżaków⁶⁹.

Z niemieckiej rodziny rycerskiej Flemingów, którzy znaleźli się w dominium warmińskim dzięki pomocy swego krewnego biskupa warmińskiego Henryka Fleminga (nadał on Bażyny swemu bratu), pochodził także Jan Bażyński, ale pod względem majątkowym był związany głównie z okręgiem ostródzkim. Wiadomo, że karierę rozpoczął jako diner wielkich mistrzów Henryka von Plauena i Michała Kuchmeistera. Później jednak udał się na peregrynację rycerską po Europie – trafił aż do Portugalii. W służbie portugalskiego króla uczestniczył w walkach pod północnoafrykańską Ceutą, co zaowocowało pasowaniem go na rycerza. Po powrocie osiadł w swoich dobrach w okręgu ostródzkim – już wówczas cieszył się zaufaniem władz krzyżackich, skoro został tamtejszym chorążym. Od początku lat 30. XIV w. był przez wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Pawła von Rusdorfa wykorzystywany jako dyplomata. Wyznacznikiem jego pozycji społecznej była także jego obecność wśród gwarantów porozumienia ze Świdrygiełłą, zawartego w Skirstymoniu w 1432 r. Nadto, podobnie jak Mgowski, został członkiem czteroosobowej tajnej rady rycerskiej przy wspomnianym zwierzchniku zakonu. Był także negocjatorem i gwarantem rozejmu łączycykiego z 1433 r. Jak już wyżej wspomniano, należał do przywódców opozycji rycerskiej, która skłoniła Rusdorfa do zawarcia pokoju

⁶⁷ A. Szweđa, *Organizacja...*, s. 410; S. Szybkowski, *Kościeleccy ze Skępego...*, s. 83, 177, 178, 182.

⁶⁸ T. Borawska, *Legendorf (Logendorf) Janusz...*, s. 41; *Pieczęć przy dokumentach Związku Pruskiego. Akt erekcyjny i dokumenty akcesyjne*, wyd. M. Hlebionek, Toruń 2017, s. 86.

⁶⁹ T. Borawska, *Legendorf (Logendorf) Janusz...*, s. 41; *eadem, Legendorf Paweł...* [w:] SBPN, t. 3, s. 42.

brzeskiego. Bardzo długo pozostawał w dobrych relacjach z kolejnymi wielkimi mistrzami, choć był jednym z założycieli Związku Pruskiego. Na jego przywódcę wyrósł dopiero około 1450/1451 r. – dążąc od tej pory do otwartej konfrontacji stanów z korporacją krzyżacką. Jako przywódca stanów był przewodniczącym delegacji, która wynegocjowała z królem Kazimierzem Jagiellończykiem w 1454 r. zasady inkorporacji Prus do Królestwa Polskiego. Został gubernatorem Prus z ramienia polskiego monarchy, aż do śmierci w 1459 r., pozostając przywódcą tamtejszych stanów prowadzących wojnę z zakonem⁷⁰.

Mikołaj Sparwin po raz pierwszy w znanych nam źródłach wystąpił w 1421 r. Był rycerzem z komturstwa bałgijskiego, reprezentował zatem Prusy Dolne. W przeciwieństwie do Mgowskiego i Bażyńskiego, pochodził z bardzo rozgałęzionej rodziny (zob. niżej), której korzenie były bałtyjskie. Podobnie jak w wypadku Bażyńskiego i Mgowskiego jego kariera była związana z aktywnym uczestnictwem w życiu stanowym w Prusach i bliskimi relacjami z korporacją krzyżacką, skoro uzyskał pasowanie na rycerza. O okazywanym mu zaufaniu świadczy fakt, że był dyplomata w służbie zakonu. Podobnie jak inni członkowie tajnej rady rycerskiej wielkiego mistrza Pawła von Rusdorfa był jednym z negocjatorów pokoju brzeskiego. Sparwin w przeciwieństwie do Mgowskiego i Bażyńskiego, nie angażował się w działania opozycyjne. Pomimo znacznego zaangażowania w życie stanowe po 1436 r. pozostał wiernym zwolennikiem krzyżaków aż do śmierci, która nastąpiła w 1453 r.⁷¹

Przedstawiona wyżej trójka radców wielkiego mistrza Pawła von Rusdorfa należała do rodzin z dawna osiadłych w Prusach lub zgoła do pruskich autochtonów. Tymczasem kolejny wyróżniony wysokim

---

⁷⁰ M. Biskup, *Jan Bażyński...*, s. 13–22; *idem*, *Bażyński Jan* [w:] SBPN, t. 1, s. 70–72; S. Józwiak, *Kształtowanie się nowych elit rycerstwa i ich najważniejsi reprezentanci* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 452, 453; S. Józwiak, A. Szweđa, *Dwór wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego w Malborku. Siedziba i świeckie otoczenie średniowiecznego władcy zakonnego*, Toruń 2022, s. 229–233.

⁷¹ Toeppen, Bd. 1, s. 560, 572, 576, 611, 649, 674, 707, 710; Bd. 2, Leipzig 1880, s. 19, 21, 48, 189, 211, 337, 402, 574, 589, 642, 643, 650, 664; Bd. 3, Leipzig 1882, s. 150, 162, 163; RHD, Bd. 1/1, nr 3537, 6037, 6249; Bd. 1/2, nr 6754, 6866, 6912, 7102, 7114, 7184, 7672, 7683, 8049, 8052, 9669, 9743, 9838, 9841, 10115, 11648, 11907; Bd. 2, nr 2349, 2667, 2686; G.A. v. Mülverstedt, *Das Geschlecht von Sparwein...*, s. 316–319; *Altpreussische Biographie*, Bd. 2, Marburg 1974, s. 684–685; W. Guddat, *Die Entstehung...*, s. 109–112, 146; A. Szweđa, *Organizacja...*, s. 410; S. Józwiak, *Kształtowanie się nowych elit rycerstwa i ich najważniejsi reprezentanci...*, s. 454, 455.

miejszem w wykazie świeckich gwarantów wielkomistrzowski radca, rycerz pasowany Botho (starszy) von Eulenburg, zgodnie z ustaleniami Bruskiego przybył do pruskiego państwa zakonu krzyżackiego jako zaciężny, być może dopiero jesienią 1409 r. Botho pozostał po wojnie 1409–1411 w Prusach. Zapewne w uznaniu zasług podczas niej poniesionych otrzymał w 1419 r. od wielkiego mistrza Michała Kùchmeistra wieś Dzikie w okręgu świeckim, która uprzednio stanowiła własność krzyżackiej korporacji. Zdaniem wspomnianego badacza Botho starszy był zakorzeniony w Prusach dzięki bliskiemu pokrewieństwu z jednym z członków korporacji – Ottonem von Eulenburgiem, który w latach 1412–1413 był komturem domowym królewieckim, a w latach 1415–1416 skarbnikiem zakonu. Bruski przypuszcza również, że na umocnienie związków Bothona z Prusami wpłynęło prawdopodobnie zawarcie przez niego małżeństwa z przedstawicielką miejscowego rycerstwa, w wyniku czego stał się on posiadaczem działu we wsi Czaple (niem. Zappeln) w okręgu świeckim. Władze zakonu okazywały Bothonowi spore zaufanie, skoro stosunkowo szybko został zaangażowany w misje dyplomatyczne prowadzone w interesie krzyżackiej korporacji. O jego znaczącej pozycji świadczy także fakt, że w 1432 r. został członkiem tajnej rady rycerskiej przy Pawle von Rusdorfie (jako jedyny przedstawiciel rycerstwa z pomorskiej części zakonnego władztwa), gwarantował również sojusz krzyżacko-litewski zawarty w tym samym roku w Skirstymoni. Od 1434 r. angażował się w działania dyplomatyczne mające na celu zawarcie pokoju z unią polsko-litewską. Podobnie jak inni członkowie tajnej rady był jednym z negocjatorów pokoju brzeskiego. Także po 1436 r. Botho bardzo aktywnie uczestniczył w różnych formach życia stanowego w Prusach, jednak zawsze jako bliski sojusznik krzyżackiej korporacji. Nie przystąpił do Związku Pruskiego, a prozakonną postawę reprezentował również jego syn Botho (młodszy) (starszy Botho zmarł zapewne po 1441, a przed 1445 r.), działający w gorącym pod względem politycznym okresie lat 40. i 50. XV stulecia, poprzedzających wybuch wojny trzynastoletniej i w jej początkowej fazie⁷².

Na podstawie czterech wyżej przedstawionych życiorysów rycerzy można prześledzić ich drogi awansu do elity rycerskiej państwa krzyżackiego w Prusach, w efekcie prowadzące do obecności

---

⁷² K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 242–244 (tam źródła i starsza literatura przedmiotu); S. Józwiak, *Kształtowanie się nowych elit rycerstwa i ich najważniejsi reprezentanci...*, s. 453, 454.

na liście gwarantów traktatu brzeskiego. Wszyscy czterej członkowie tajnej rady byli wiernymi (choć dwóch z nich tylko do czasu) poddawanymi i współpracownikami zakonu. Zaprocentowało to uzyskaniem przez nich pasa rycerskiego (choć Jan Bażyński otrzymał go od innego władcy terytorialnego, a nie od wielkiego mistrza), co stanowiło w krzyżackich Prusach wyznacznik przynależności do świeckiej elity rycerskiej i najczęściej było wynikiem celowej, co potwierdzają także dawniejsze badania, polityki władz zakonu⁷³.

Droga do elity prowadziła także (tu ewidentny wydaje się przykład Jana Bażyńskiego) przez służbę na dworze wielkiego mistrza w charakterze dinera⁷⁴. Problem ten, który stał się ostatnio obiektem żywego zainteresowania historiografii⁷⁵, znalazł ostatnio dobre opracowanie w monografii dworu wielkich mistrzów pióra Sławomira Józwiaka i Adama Szwedu⁷⁶. Dalszym badaniom należy także pozostawić problem, w jaki sposób na kwalifikację do elity wpływał posiadany majątek ziemski. Dane dotyczące większości radców Pawła von Rusdorfa nie pokazują, aby byli oni posiadaczami więcej niż kilku posiadłości ziemskich (np. Botho von Eulenburg miał jedną całą wieś i część innej)⁷⁷. Koresponduje to z ważną

---

⁷³ *Ibidem*, s. 32, 33, 76, 88; S. Józwiak, *Polityka władz zakonnych wobec rycerstwa* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 227, 228.

⁷⁴ M. Biskup, *Jan Bażyński...*, s. 13; *idem*, *Bażyński Jan...*, s. 70; tak też wnioskuje K. Bruski (*Lokalne elity rycerstwa...*, s. 56), powołując się m.in. na przykład Jana Bażyńskiego.

⁷⁵ K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 56–58; B. Jähnig, *Junge Edelleute am Hof des Hochmeisters in Marienburg um 1400* [w:] *idem*, *Vorträge und Forschungen zur Geschichte des Preussenlandes und des Deutschen Ordens im Mittelalter. Ausgewählte Beiträge zum 70. Geburtstag am 7. Oktober 2011*, hrsg. H.-J. Kämpfert, B. Kämpfert, Münster 2011, s. 207–232; S. Józwiak, J. Trupinda, *Organizacja życia na zamku krzyżackim w Malborku w czasach wielkich mistrzów (1309–1457)*, wyd. 2, Malbork 2011, s. 253–258, 303; K. Kwiatkowski, *Zakon krzyżacki jako „corporatio militaris”*, cz. 1: *Korporacja i krąg przynależących do niej. Kulturowe i społeczne podstawy działalności militarnej zakonu w Prusach*, Toruń 2012, s. 334–350; S. Józwiak, „Dienerzy” w służbie zakonu krzyżackiego w Prusach w drugiej połowie XIV – pierwszej połowie XV wieku. Liczebność, utrzymanie, zakwaterowanie, ZH 2018, t. 83, s. 8–37; S. Szybkowski, *W krzyżackiej służbie. Dobrzyńscy dinery wielkich mistrzów i urzędników zakonnych na przełomie XIV i XV wieku* [w:] „*Inter Regnum et Ducatum*”. *Studia ofiarowane profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Białystok 2018, s. 577–597.

⁷⁶ S. Józwiak, A. Szveda, *Dwór wielkich mistrzów...*, s. 147–200.

⁷⁷ Zob. przyp. 65, 67–69. Zgodnie z ustaleniami W. Guddata (*Die Entstehung...*, s. 42 *et. seq.*, 109–112, 146) i S. Józwiaka (*Kształtowanie się nowych elit rycerstwa*

konstatacją Józwiaka, który w ostatniej syntezie dziejów krzyżackich Prus stwierdził, że „wielkość posiadanego majątku nie była automatycznym wyznacznikiem pozycji jego właściciela w państwie krzyżackim”⁷⁸. Zaprezentowane wnioski i uogólnienia (ze względu na ograniczoną objętość niniejszej publikacji) należy traktować jako wstępne.

Skład osobowy listy gwarantów pokazuje, że ważnym czynnikiem wyznaczającym przynależność do elity, oprócz posiadania tytułu rycerza pasowanego, w pierwszej połowie XV w. było sprawowanie urzędów ziemskich, których uzyskanie zależało od zgody władz krzyżackich lub biskupów (w przypadku pruskich dominiów biskupich – warmińskiego i pomezańskiego)⁷⁹. Stosunkowo często pruscy urzędnicy ziemscy byli jednocześnie rycerzami pasowanymi, jednak wykaz gwarantów pokoju brzeskiego wskazuje, że stanowili oni w tym gronie mniejszość (10 pasowanych, wobec 12 niepasowanych)⁸⁰. Pozostaje oczywiście pytanie, w jaki sposób Krzyżacy rekrutowali te osoby. Czy może wpływ na nominacje miały, podobnie jak w Polsce, wspólnoty ziemskie, zwłaszcza

---

i ich najważniejsi reprezentanci..., s. 454) znaczne nadania od zakonu otrzymał tylko Mikołaj Sparwin, ale dopiero w latach 30. i 40. XV stulecia, w latach 20. tego wieku rodzina Sparwinów dzierżyła łącznie 13 posiadłości na terenie Prus Dolnych, ale były one podzielone między licznych męskich przedstawicieli tej rodziny.

⁷⁸ S. Józwiak, *Polityka władz zakonnych wobec rycerstwa...*, s. 227.

⁷⁹ O kształtowaniu się urzędów, które były dostępne dla rycerstwa pruskiego i nominacjach na nie zob. K. Bruski, *Lokalne elity rycerstwa...*, s. 44–56; S. Józwiak, *Polityka władz zakonnych wobec rycerstwa...*, s. 227.

⁸⁰ Zob. Aneks, w poniższym wykazie uwzględniamy zarówno urzędników, którzy zostali w dokumencie pokojowym strony krzyżackiej obdarzeni stosowną tytułaturą, jak i tych, którzy urząd na pewno w 1436 r. sprawowali lub sprawowali go z bardzo dużym prawdopodobieństwem, jednak tytułatury urzędniczej we wspomnianym źródle wobec nich nie zastosowano; pasowani: Mikołaj (Cegenberg) z Buchwaldu (chorąży dzierzgoński), Mikołaj Vogel z Turowa (chorąży ostródzki), Segenand z Waplewa i Ros (sędzia dzierzgoński), Teodoryk z Krzykosów (sędzia prabucki), Jan z Ponnau (chorąży bałgijski) Konrad Cunseck z Korszów (sędzia bałgijski (bartoszycki)), Jan Ściborowic z Kacka (chorąży gdański), Staszko (Stanisław) z Drozdzienicy i Kopytkowa (chorąży tucholski), Jan Cegenberg (chorąży chełmiński), Janusz z Mgowy (sędzia chełmiński); niepasowani: Jerzy Skolim (chorąży i sędzia elbląski), Hartwig (komornik domnowski), Jan Nimmergut (chorąży bartoszycki), Jan Proyke (sędzia brandenburski [pokarmiński]), Kasper Cunseck z Knauten (chorąży brandenburski [pokarmiński]), Maciej Perbandt z Windekaim (chorąży sambijski), Szymon Honigfeld z Molsehnen (komornik królewiecki), Maciej z Kolkowa i Opalina (włodarz pucki [gdański]), Mikołaj ze Świncza (sędzia gdański), Oswald z Lnisk i Małżewa (sędzia tczewski), Otto Liński z Łowina (sędzia świecki), Jan Rogetteln (sędzia warmiński).

że chodziło tu w znacznej mierze o urzędy sędziów ziemskich, niezwykle ważne na lokalnej szlachty? Nie można wykluczyć, że przynajmniej część spośród nich obok zaufania władz krzyżackich cieszyła się zaufaniem swoich ziomków – będąc aktywnymi uczestnikami pruskiego ruchu stanowego – pomimo prób ograniczenia tego zjawiska przez zakonną korporację. Przeprowadzona przez nas analiza prozopograficzna wskazuje, że w gronie gwarantów pokoju brzeskiego znalazło się sporo takich aktywistów, nie posiadających pasowania ani nie sprawujących urzędów ziemskich⁸¹.

To, że Botho von Eulenburg znalazł się w gronie czterech radców, wskazuje naszym zdaniem na jeszcze jeden element różniący elitę rycerską krzyżackich Prus od polskiej elity szlacheckiej tego samego okresu. Pruska elita rycerska była nadal otwarta na osoby obcego pochodzenia pod względem terytorialnym. Zakon bowiem nieograniczany przywilejami stanowymi, w przeciwieństwie do polskich monarchów, mógł wprowadzać do grupy elitarnej rycerstwa osoby obce. Do pruskich rycerzy przewidywanych na gwarantów pokoju brzeskiego lub gwarantów rzeczywistych traktatu, którzy niedawno pojawili się w Prusach, należał bowiem nie tylko Botho von Eulenburg, ale również reprezentujący rycerstwo pomorskie Fryderyk von Eppingen (obaj mieli krewnych wśród braci rycerzy krzyżackich), którzy przybyli do Prus z Rzeszy⁸². Do grona przybyszów zaliczali się również Jan Lichtenwald z komturstwa elbląskiego (znalazł się on w wykazie przewidzianych na gwarantów⁸³, choć brak go w liście gwarantów z dokumentu pokojowego), pochodzący ze Śląska pisarz kancelarii wielkiego księcia litewskiego Witolda Kiejstutowicza, który w 1409 r. zmienił strony i został za to nagrodzony nadaniami ziemskimi⁸⁴, czy wywodzący się z ziemi dobrzyń-

---

⁸¹ Tak wnioskuje również K. Bruski (*Lokalne elity rycerstwa...*, s. 33, 34), na przykładzie rycerstwa pruskiego z Pomorza Gdańskiego.

⁸² *Ibidem*, s. 180–182, 242.

⁸³ GSPK, OBA, nr 7114.

⁸⁴ S. Szybkowski, *Krzyżacki szpieg, lubelski mieszczanin i sandomierski chorąży. Kilka uwag w sprawie badań prozopograficznych personelu kancelarii wielkiego księcia Witolda*, „Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza” 1997, t. 4, s. 249–259; *idem*, *Kancelaria wielkiego księcia Witolda w dobie wielkich konfliktów z zakonem krzyżackim w latach 1409–1422. Organizacja, zadania, personel* [w:] *Kancelaria wielkich mistrzów i polska kancelaria królewska w XV wieku*, red. J. Trupinda, Malbork 2006, s. 312; S. Józwiak, *Wywiad i kontrwywiad w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach. Studium nad sposobami pozyskiwania i wykorzystywaniem poufnych informacji w późnym średniowieczu*, Malbork 2004, s. 173, 236; S. Józwiak,

skiej Otton z Kikoła – wszedł w służbę zakonu jeszcze przed wojną 1409–1411 i otrzymał za to dobra w ziemi lubawskiej⁸⁵. Wypada wszakże zwrócić uwagę, że potwierdzone przez nas sytuacje, kiedy w skład pruskiej elity rycerskiej tuż przez zawarciem pokoju brzeskiego wchodziły osoby przybyłe z zewnątrz nie powinny tworzyć wrażenia, iż były one równie częste jak w XIV stuleciu, kiedy krzyżacka korporacja starała się w bardzo aktywny sposób realizować politykę mającą na celu wprowadzenie do pruskiej warstwy rycerskiej przedstawicieli rodzin rycerskich z Rzeszy. Sprawa wymaga oczywiście jeszcze dalszych badań, ale wydaje się, że ogromna większość gwarantów pokoju brzeskiego lub osób przewidywanych do tej roli wywodziła się z rodzin już z dawna zasiedziały w Prusach, choć przybyłych z zewnątrz, lub z rodziny miejscowego pochodzenia, które weszły do warstwy rycerskiej – zarówno pochodzenia słowiańskiego na Pomorzu Gdańskim i w ziemi chełmińskiej, jak i bałtyjskiego w Prusach Górnych, Dolnych i na Warmii.

Analiza prozopograficzna wykazu gwarantów wskazuje natomiast na to, że elita rycerstwa pruskiego lat 30. XV w. raczej zamykała się pod względem społecznym. Pośród gwarantów można bowiem zidentyfikować tylko jedną osobę związaną ze środowiskami mieszczańskimi – Gotfryda (Gotcze) Rubita z Orłowa – wywodzącego się z mieszczaństwa toruńskiego⁸⁶.

Lista gwarantów pokoju brzeskiego oraz lista osób przewidzianych na gwarantów zdają się także wskazywać, że w gronie pruskiej elity rycerskiej przedstawiciele pewnych kręgów rodzinnych znaleźli się tam w większej liczbie. Byli to na pewno Bażyńscy. W liście gwarantów jest ich aż czterech (bracia Jan, Aleksander i Ścibor oraz ich bliski agnat Jakub – w liście przewidywanych gwarantów tylko trzech: Jan, Aleksander i Ścibor)⁸⁷, podobnie jak Sparwinów, których w pierwotnym wykazie pojawiło się także czterech (Mikołaj, dwóch Tomaszów i Ulryk)⁸⁸, choć w liście gwarantów z dokumentu

---

K. Kwiatkowski, A. Szweđa, S. Szybkowski, *Wojna Polska i Litwy z zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*, Malbork 2010, s. 95, 191.

⁸⁵ S. Szybkowski, *W krzyżackiej służbie...*, s. 593–595 (tu starsza literatura przedmiotu na jego temat).

⁸⁶ Toeppen, Bd. 2, s. 48, 66, 166, 207, 680; Bd. 3, s. 5; RHD, Bd. 1/1, nr 4108; Bd. 1/2, nr 7114, 7546a, 7799; SHGChel., s. 90, 138; R. Czaja, *Urzednicy miejscy Torunia. Spisy, cz. I: do roku 1454*, Toruń 1999, s. 219.

⁸⁷ Zob. GSPK, XX HA, OBA, nr 7114 i Aneks.

⁸⁸ GSPK, XX HA, OBA, nr 7114.

ostał się tylko senior rodziny – wielkomistrzowski radca Mikołaj⁸⁹. Obok wspomnianych po więcej niż jednym przedstawicielu mamy w wypadku Vogłów (Mikołaj i Herman – tylko lista proponowanych gwarantów, w wykazie z dokumentu tylko Mikołaj)⁹⁰, Skolimów (Andrzej i Jerzy – gwaranci z dokumentu, w liście proponowanych gwarantów tylko Jerzy)⁹¹ oraz trzech warmińskich rycerzy z nieistniejącej obecnie wsi Boxen – Mikołaj, Tomasz i Joachim (tylko w liście proponowanych gwarantów)⁹². Pozwala to wysunąć ostrożny wniosek, że także w elitarniej warstwie rycerskiej w Prusach przed trzecim dziesięcioleciem XV w. wyłoniły się kręgi rodzinne o szczególnym znaczeniu, przynajmniej w skali większych regionów.

Ważnym wyróżnikiem dla rycerskich gwarantów pokoju brzeskiego z Prus było wcześniejsze uczestnictwo w charakterze gwarantów układów międzypaństwowych, których stroną był zakon krzyżacki. Analiza życiorysów 114 gwarantów wskazuje, że 36 spośród nich było przed 1436 r. gwarantami krzyżackich dokumentów traktatów międzypaństwowych. Te traktaty to jednak w większości międzypaństwowe umowy zawarte stosunkowo niewiele wcześniej przed spisaniem dokumentów pokoju brzeskiego – sojusz w Skirstymoni (Christmemel) w 1432 r. oraz rozejm w Łęczycy w 1433 r. Niektórzy spośród rycerskich gwarantów pokoju brzeskiego uczestniczyli w tym charakterze wcześniej, choć była to niewielka grupa. Mikołaj z Białachowa był już jednym z niewielu rycerskich gwarantów pierwszego pokoju toruńskiego w 1411 r. On, Jan z Ponnau i Mikołaj Cegenberg z Buchwaldu byli również gwarantami dokumentu pokoju mełneńskiego przekazanego stronie polsko-litewskiej w 1423 r. Janusz z Mgowy z kolei był gwarantem układu zawartego w Nieszawie w 1424 r. (zob. tab. 1). Pomimo niezbyt wielkiej liczebności tego środowiska stosunkowo częste występowanie jego przedstawicieli w charakterze gwarantów układów międzypaństwowych sporo przed zawarciem porozumienia w Brześćcu zdaje się wskazywać, że „długie trwanie” w elicie rycerstwa świeckiego było możliwe również w państwie krzyżackim w Prusach (zob. tab. 1).

Przedstawione tutaj rozważania dotyczące rycerzy z Prus, którzy znaleźli się w charakterze gwarantów na dokumencie strony

⁸⁹ Aneks.

⁹⁰ Zob. GSPK, XX HA, OBA, nr 7114 i Aneks. Należy dodać, że nie ma pewności, czy należeli oni do tej samej rodziny.

⁹¹ Zob. GSPK, XX HA, OBA, nr 7114 i Aneks.

⁹² GSPK, XX HA, OBA, nr 7114.

krzyżackiej pokoju brzeskiego, spisane i przekazane stronie polskiej w 1436 r., pozwalają na wysunięcie kilku wniosków. Ostatyczna liczba zidentyfikowanych gwarantów traktatu z Prus wynosiła 114 osób. Było wśród nich dowodnie 44 rycerzy pasowanych, pozostali nie posiadali pasa. Są to liczby dość znacznie różniące się od wykazu proponowanych gwarantów, pochodzącym ze stycznia 1436 r., w którym znalazło się łącznie 195 przedstawicieli pruskiego rycerstwa, w tym 55 rycerzy pasowanych. Oba wykazy różnią się od siebie nie tylko pod względem liczbowym, ale także pod względem osobowym – nie wszystkie osoby, które znalazły się w wykazie z dokumentu, zostały ujęte w wykazie ze stycznia 1436 r. W obu wykazach została odzwierciedlona wewnętrzna hierarchia obowiązująca w tym czasie w Prusach. Pierwszeństwo w niej mieli rycerze pasowani, przy czym 4 pasowanych, będących jednocześnie członkami tajnej rady przy wielkim mistrzu, umieszczono nawet przed urzędnikami zarządu terytorialnego niższej rangi wywodzącymi się z korporacji krzyżackiej. W wykazie gwarantów z dokumentu eksponowane miejsce przyznano jednak także sędziom i chorążym ziemskim, co nie występowało jeszcze w liście ze stycznia 1436 r. W obu wypadkach mamy do czynienia z przewagą rycerzy niepasowanych nad pasowanymi (choć w wypadku gwarantów z dokumentu mniejszą aniżeli w wykazie proponowanych gwarantów). Jest to jakościowa zmiana w porównaniu z listami gwarantów wcześniejszych dokumentów międzypaństwowych państwa zakonnego w Prusach, spisanych w okresie niezbyt odległym od podpisania dokumentu pokoju brzeskiego (dokument pokoju melneńskiego w 1423 r., dokument układu zawartego w Nieszawie, dokument sojuszu w Skirstymoniu), w których rycerze pasowani przeważali nad rycerzami niepasowanymi. Liczby rycerskich gwarantów począwszy od dokumentu pokoju melneńskiego systematycznie ulegały powiększeniu. Wówczas było ich tylko 13, w dokumencie układu z Nieszawy tylko 2, w dokumencie sojuszu skirstymońskiego już 45, w dokumencie rozejmu łeczyckiego 59, gdy w dokumencie pokoju brzeskiego 114 możliwych do identyfikacji (w wykazie gwarantów proponowanych aż 195)⁹³. Wydaje się, że wskazuje to na stopniowe zwiększanie wpływu rycerstwa na politykę zagraniczną krzyżackich Prus, przy czym proces ten zdaje się

⁹³ GSPK, XX HA, OBA, nr 7114; Toeppen, Bd. 1, 410, 411, 417, 567, 617, 618; A. Hryniewicz, *Oblicza...*, s. 131–143.

Tabela. 1. Rycerscy gwaranci pokoju brzeskiego, którzy byli gwarantami wcześniejszych porozumień zawieranych przez państwo krzyżackie*

Legenda: **A** – I pokój toruński 1.02.1411; **B** – Pokój melneński 27.09.1422, dokument strony krzyżackiej przekazany stronie polsko-litewskiej na zjeździe w Wielonie 9–18.05.1423; **C** – Traktat w Nieszawie 7.06.1424; **D** – Przymierze w Skirstymoni 15.05.1432; **E** – Rozejm w Łęczycy 21.12.1433

A	B	C	D	E
Mikołaj z Białachowa	Mikołaj z Białachowa Jan z Ponnau Mikołaj Cegenberg z Buchwaldu	Janusz z Mgowa	Botho (starszy) von Eulenburg Jakub z Piniewa Jakub Robotte Jan z Bażyn Jan z Ponnau Jan Proyke Jan Rabe z Kobierzyna Jan Strube z Gzików Jerzy z Osieczka Maciej Perbandt z Windekaim Mikołaj z Białachowa Mikołaj (Cegenberg) z Buchwaldu Mikołaj z Durąga Mikołaj ze Świncza Mikołaj Vogel z Turowa	Albrecht Rasz (Raszow) z Linek Augustyn z Szewna i Orzechówka Fryderyk von Eppingen Gotszalk ze Smoląga Gunter z Dylewa (młodszy) Jakub Robotte Jan z Bażyn Jan z Łaszewa Jan z Płowęża Jan Proyke Jan Rabe z Kobierzyna Jan Strube z Gzików Jerzy Skolim Jerzy Spyraw z Dylewa Kasper z Knauten Maciej Perbandt z Windekaim Marcin Segeler z Wargen

			Staszko (Stanisław) z Drożdzienicy i Koptykowa Szymon Luprecht z Wargen Teodoryk z Krzykosów	Mikołaj ze Świncza Mikołaj z Zajączkowa Oswald z Lnisk i Małżewa Otto z Kikoła Otto Liński z Łowina Segenand z Waplewa i Ros Szymon z Głazewa Szymon Luprecht z Wargen Teodoryk z Krzykosów Teodoryk Lesgewang
--	--	--	--	--

* Gwarantami byli również dwaj rycerze z Chełmoni (Chełmońca), z których jeden przywiesił pieczęć do dokumentu pokoju brzeskiego (nie daje ona jednak możliwości odczytu imienia): Konrad Swob z Chełmoni (gwarant krzyżackiego dokumentu rozejmu brodnickiego w 1416 r., rozejm łęczycki), Fryderyk z Chełmońca (rozejm łęczycki)

Źródło: na podstawie Toeppen, Bd. 1, s. 157, 410, 411, 417; DokumentyBrześć, s. 157, 159, 161, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 175, 177, 498–575.

narastać pomimo dążeń krzyżackiej korporacji do jego jak największego spowolnienia i niedopuszczenia do emancypacji rycerstwa jako świadomego swych dążeń i roli politycznej stanu⁹⁴. Dalszych badań wymaga jeszcze ustalenie przyczyn i etapów tej politycznej emancypacji, których finałem było powołanie w cztery lata później Związku Pruskiego, w czym brało aktywny udział wielu rycerskich gwarantów pokoju brzeskiego⁹⁵.

⁹⁴ Zob. syntetyczne uwagi S. Józwiaka, *Polityka władz zakonnych wobec rycerstwa...*, s. 227–230.

⁹⁵ Byli to: Jan Cegenberg, Konrad z Plemiąt, Otto z Płachaw, Augustyn z Szewna i Orzechówka, Janusz z Mgowa, Szymon z Głazewa, Otton z Leszcz, Jerzy Maul z Dźwierzna i Gorzechowa, Jan z Osieczka, Jan z Bażyn, Jan z Uzdowa, Gunter z Dylewa (młodszy), Mikołaj (Cegenberg) z Buchwaldu, Segenand z Waplewa

Analiza prozopograficzna gwarantów pokazuje, że największą liczbę spośród nich stanowili rycerze z Prus Górnych i ziemi chełmińskiej. Było ich 61 na 114, przy czym aż 28 z niewielkiej ziemi chełmińskiej. Zdaje się także, że ogromna większość rycerskich gwarantów pochodziła z rodzin z dawna związanych z Prusami, choć nadal do elity rycerskiej mogli wejść stosunkowo świeży przybysze, jak np. członek wielkomistrzowskiej tajnej rady Botho von Eulenburg. W gronie rycerskich gwarantów udało się nam zidentyfikować tylko jedną osobę wywodzącą się z patrycjatu miejskiego. To, wraz z wyrażonym wcześniej wnioskiem o pochodzeniu ogromnej większości gwarantów z rodzin z dawna osiadłych w Prusach, pozwala na ostrożną sugestię, że pruskie rycerstwo znajdowało się już na etapie stopniowego zamykania się jako grupy społecznej, co także następowało wbrew polityce ich władzy zwierzchniej. Wydaje się, że zwińczeniem uczestnictwa rycerstwa jako aktywnego czynnika wydarzeń politycznych w latach 30. XV stulecia było powołanie w 1440 r. Związku Pruskiego. Okres ten i wydarzenie, do którego wówczas doszło, należy uznać za niezwykle istotne w procesie emancypacji rycerstwa pruskiego, które z „zawodowo” traktowanej przez krzyżaków warstwy „wojowników”⁹⁶ przekształcało się w grupę domagającą się należnego udziału w rządach nad państwem⁹⁷. Dokładniejsze opisanie i weryfikacja tego procesu wymaga oczywiście jeszcze dalszych badań. Podobnie jak wiele innych aspektów dotyczących funkcjonowania późnośredniowiecznego rycerstwa pruskiego pod panowaniem krzyżackim, jego więzi genealogicznych, grupowych oraz kształtowania się terytorialnych wspólnot ziemskich.

---

i Ros, Jerzy Spyraw z Dylewa, Albrecht Rasz (Raszow) z Linek, Mikołaj z Durąga, Jan Budisz z Zielonek, Ramsz z Krzykosów i Łodygowa, Teodoryk Marwitz, Jan z Pilewic (von Pfeilsdorf), Ścibor z Bażyn, Gotszalk ze Smoląga, Jan z Jani, Jan Ściborowicz z Kacka, Paweł ze Świerkocina, Melchior z Borkowa i Leźna, Jan z Potrytów, Jakub z Bażyn, Jan Rogeteln, Fabian z Osetnika, Filip z Bezledów, Jan Proyke, zob. Toepfen, Bd. 2, s. 207, 208, 232, 233; *Pieczęcie przy dokumentach Związku Pruskiego...*, s. 56–153, 221–231, 237–255, 307–313, 349–351.

⁹⁶ S. Józwiak, *Nadania na prawie rycerskim...*, s. 217, 218; *idem*, *Polityka władz zakonnych wobec rycerstwa...*, s. 227.

⁹⁷ Zob. S. Józwiak, *Walka stanów z zakonem o współudział w rządach do 1454 r. [w:] Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach...*, s. 342–354.

Aneks

Wykaz rycerzy pruskich – gwarantów pokoju
brzeskiego z dokumentu traktatu⁹⁸**Prusy Górne (z dominium pomezzańskim)**

Pasowani:

Andrzej Skolim z Wraclawka (niem. Warzeln) (dominium pomezzańskie)

Aleksander (Sander) z Bażyn (niem. Baisen)

Aleksander (Sander) z Otłowa (niem. Ottlau) (dominium pomezzańskie)

Gunter z Wigwałdu (niem. Wittigwalde)

Henryk z Mielna (niem. Mühlen)

Jan z Bażyn (niem. Baisen), członek tajnej rady wielkiego mistrza

Jerzy Spyraw z Dylewa (niem. Döhlau)

Mikołaj (Cegenberg) z Buchwaldu (niem. Buchwalde), chorąży
dzierżoński

Mikołaj z Durąga (niem. Döhringen)

Mikołaj Vogel z Turowa (niem. Thurau), chorąży ostródzki

Otto z Kikoła

Segenand z Waplewa (niem. Gross Wapplitz) i Ros (niem. Rossen),
sędzia dzierżoński

Teodoryk z Krzykosów (niem. Kröxen) (dominium pomezzańskie),
sędzia prabucki

Zygmunt Zedelitz z Pułkowic (niem. Pulkowitz)

---

⁹⁸ Wykaz dotyczy osób wymienionych w dokumencie traktatu oraz tam nieujętych, ale zidentyfikowanych na podstawie przywieszonych pieczęci. W nawiasach kwadratowych podano urzędy ziemskie, które dowodnie były lub mogły być sprawowane przez gwarantów w chwili spisywania dokumentu traktatu brzeskiego, ale ich tytułatura nie została uwzględniona w tekście, gwiazdką (*) oznaczono osoby nie występujące w tekście dokumentu traktatu, zidentyfikowane natomiast na podstawie przywieszonych pieczęci. Informacje dotyczące osiadłości gwarantów na podstawie danych zgromadzonych w DokumentyBrześć, s. 157, 159, 161, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 175, 177 (lista gwarantów z dokumentu strony krzyżackiej, przechowywanego w AGAD, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 1011), 498–575.

Niepasowani:

Albrecht Rasz (Raszow) z Linek (niem. Linken)
Fryderyk z Kołtynian (niem. Koltenej)
Fryderyk Wegefert
Gunter z Dylewa (niem. Döhlau) (młodszy)*
Jakub z Piniewa (niem. Pinnau)
Jan Budisz z Zielonek (niem. Grünenfeld)
Jan z Dziwanowa (niem. Dywons) (syn Klemensa)
Jan Osterode z Wysokiego (niem. Hohendorf)
Jan z Uzdowa (niem. Usdau), sędzia ostródzki
Jerusz z Kątek (niem. Kantken)
Jerzy Skolim, chorąży i sędzia elbląski
Maciej z Linek (niem. Linken)
Marcin z Tychnowych (niem. Tiefenau) (dominium pomezzańskie)
Mikołaj Rone
Mikołaj Sparrau z Krosna (niem. Krossen)
Ramsz z Krzykosów (niem. Kröxen) i Łodygowa (niem. Ludwigs-
dorf) (dominium pomezzańskie)
Ścibor z Bażyn (niem. Baisen) (dominium pomezzańskie)
Teodoryk Marwitz
Wawrzyniec z Wysokiego (niem. Hohendorf)

Prusy Dolne**Pasowani:**

Jan z Ponnau (niem. Ponnau), chorąży bałgijski
Konrad Cunseck z Korszów (niem. Korsche), sędzia bałgijski
(bartoszycki)
Mikołaj Sparwin, członek tajnej rady wielkiego mistrza

Niepasowani:

Aleksander (Sander) z Legin (niem. Leginen)
Filip z Bezledów (niem. Beisleiden)
Fromold Ryman
Habert Ryman
Hartwig, komornik domnowski

Henryk Kromteich
Jakub Robotte
Jan Cunseck z Korszów (niem. Korschen)
Jan Nimmergut, chorąży bartoszycki
Jan Proyke, sędzia brandenburski (pokarmiński)
Kasper Cunseck z Knauten (niem. Kanuten), chorąży brandenburski (pokarmiński)
Maciej Perbandt z Windekaim (niem. Windekaim), chorąży sambijski
Marcin Segeler z Wargen (niem. Wargen)
Mikołaj Wargel z Wargen (niem. Wargen), komornik iławski
Szymon Luprecht z Wargen (niem. Wargen)
Szymon Honigfeld z Molsehen (niem. Molesehen), komornik królewiecki(?)
Teodoryk Lesgewang
Tyma (Tymon) z Kremitten (niem. Kremitten)

Pomorze Gdańskie

Pasowani:

Botho (starszy) von Eulenburg, członek tajnej rady wielkiego mistrza
Fryderyk z Kobierzyna (niem. Kobierschin)
Fryderyk von Eppingen
Gotszalk ze Smołąga (niem. Smolang)
Jan z Jani (niem. Jhene, Jahn)
Jan Rabe z Kobierzyna (niem. Kobierschin)
Jan Ściborowicz z Kacka (niem. Kacze), chorąży gdański
Paweł z Piesienicy (niem. Pischnitz) i Kregów (niem. Krangen)
Staszko (Stanisław) z Drożdżenicy (niem. Drausnitz) i Kopytkowa (niem. Kopitkowo), chorąży tucholski
Teodoryk (młodszy) z Milewa (niem. Milewo)

Niepasowani:

Bartus (Bartłomiej) z Lisewa (obecnie Lisewiec) (niem. (Lissau)*)
Fryderyk Walt (Wald) ze Stołczna (niem. Stolzenfelde)
Jakub z Chojniczek (obecnie Jarcewo) (niem. Klein Konitz)
Jan z Bąkowa (niem. Bankau)
Jan z Łaszewa (niem. Laschau)

Jan z Minikowa (niem. Minikowo)
Maciej z Kolkowa (niem. Kolkau) i Opalina (niem. Oppalin), włodarz pucki (gdański)
Melchior z Borkowa (niem. Burgfelde) i Leżna (niem. Leesen)
Mikołaj z Krupocina (niem. Krupotschin)
Mikołaj ze Świncza (niem. Schwintsch), sędzia gdański
Oswald z Lnisk (niem. Ellernitz) i Małżewa (niem. Malsau), sędzia tczewski
Otto Liński z Łowina (niem. Lowin), sędzia świecki
Paweł ze Świerkocina (niem. Schwirkoczyn)
Rudiger z Laskowic (niem. Laskowitz)
Wierzbietà ze Szczytna (niem. Ziethen)

Ziemia chełmińska

Pasowani:

Augustyn z Szewna (niem. Schewe) i Orzechówka (niem. Klein Orsechau)
Fryderyk z Kitnowa (niem. Kitnau)
Gotfryd (Gotcze) Rubit z Orłowa (niem. Orlau) i Turznic (niem. Tursnitz)
Jan Cegenberg, chorąży chełmiński
Jan z Płowęża (niem. Plosen)
Jan Strube z Gzików (niem. Seikau)
Janusz z Mgowy (niem. Legendorf), sędzia chełmiński, członek tajnej rady wielkiego mistrza
Konrad z Plemiąt (niem. Clement, Plement)
Mikołaj z Białachowa (niem. Schillingsdorf)
Mikołaj z Działowa (niem. Salendorf)
Mikołaj z Targowiska (niem. Targowitz)
Otto z Płachaw (niem. Plonachu)
Szymon z Samplawy (niem. Samplau)

Niepasowani:

Aleksander (Sander) z Wichorza (niem. Weichhorn)
Fryderyk z Chełmońca* (niem. Grunenberg)
Fryderyk z Mortęg (niem. Mortung)

Jan z Grodziczna (niem. Groditsch) i Ostaszewa (Osteschau)
Jan z Osieczka (niem. Mosseck)
Jan z Pilewic (niem. Pfeilsdorf)
Jerzy Maul z Dźwierzna (niem. Schwirsen) i Gorzechowa
(niem. Gorschechau)
Jerzy z Osieczka (niem. Mosseck)
Konrad Swob z Chełmoni (niem. Grunenberg) lub Roland von Grun-
enberg (z Chełmoni[?], Chełmońca[?])*
Michał z Zajączkowa (niem. Seinskau)
Mikołaj z Zajączkowa (niem. Seinskau)
Otton z Leszcz* (niem. Heselicht)
Szymon z Głazewa (niem. Glaschau)
Teodoryk z Elżanowa (niem. Elsenau)
Tyma (Tymon) z Miliszewów (niem. Milischau)

Dominum warmińskie

Pasowani:

Baltazar ze Skajbot (niem. Skaibotten)
Henryk z Łężan (niem. Loszeinen)
Jakub z Bażyn (niem. Baisen)
Jan z Potrytów (niem. Potritten)

Niepasowani:

Fabian z Osetnika (niem. Wusen)
Jan Rogetteln, sędzia warmiński
Kasper ze Świękit (niem. Schwenkitten)

Inflanty

Pasowani:

Jan Lechtes
Jakub Deken zw. Ronne
Henryk Scherenbeke

Niepasowani:

Arnold (Arnd) Asserie (Asserien)

Arnold (Arnd) Viting (Vietinghoff)

Eberhard (Ewert) Wekebrot z Sage (est. Saha) i Riesenbergu

Helmold Todwen (starszy)

Henryk Tuve (Taube)

Herman Soie (Szoeye von Manteuffel)

Herman Todwen

Jan Treiden

Mikołaj (Klaus) Mekes

Mikołaj (Klaus) Soie (Szoeye von Manteuffel) z Kide

Mikołaj (Klaus) Tolk

Odert Polle z Poll

Otto Soie (Szoeye von Manteuffel)

Tylman (Tile) Lode (młodszy)

Waldemar (Wolmar) Wrangel

Nowa Marchia

Niepasowani:

Arnold von der Wolde

Ekhard Güntersberg

Henning von dem Borne

Mikołaj Strauss

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Gdańsku

519.41 (Księga ławnicza Pucka z lat 1398–1623)

Geheimes Staastarchiv Preussischer Kulturbesitz

XX. HA, Ordensbriefarchiv, nr 7114

Źródła drukowane

- Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Bd. 1–3, hrsg. v. M. Toeppen, Leipzig 1873-1882.
- Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae*, t. 4, ed. M. Dogiel, Vilnae 1764.
- Dokumenty pokoju brzeskiego między Polską i Litwą a Zakonem Krzyżackim z 31 grudnia 1435*, wyd. A. Szweđa, M. Hlebionek, S. Szybkowski, J. Trupinda, współudział R. Petrauskas, S. Polechow, Toruń 2021.
- Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju mełneńskiego z 1422 roku*, wyd. P. Nowak, P. Pokora, Poznań 2004.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 2/2, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczowski, Warszawa 1852.
- Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum*, Bd. 1–2, hrsg. v. E. Joachim, W. Hubatsch, Göttingen 1948.
- Księga ławnicza miasta Nowego nad Wisłą (1416–1527)*, wyd. K. Mikulski, W. Nowosad, Toruń 2012.
- Pieczerce przy dokumentach Związku Pruskiego. Akt erekcyjny i dokumenty akcesyjne*, wyd. M. Hlebionek, Toruń 2017.
- Die Wachstafeln der Danziger Stadtbibliothek*, hrsg. v. A. Bertling, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins” 1884, H. 11, s. 1–62.
- Die Wachstafeln der Grossen Königlichen Bibliothek zu Kopenhagen*, hrsg. v. G. v. Buchwald, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins” 1881, H. 4, s. 1–33.

Literatura przedmiotu

- Abe K., *Die Komturei Osterode des Deutschen Ordens in Preussen 1341–1525*, Köln–Berlin 1972.
- Altpreussische Biographie*, Bd. 1–2, hrsg. v. Ch. Krollman, K. Forstreuter, F. Gaule, Marburg 1967–1974.
- Białuński G., *Ród Prusa Kleca ze szczególnym uwzględnieniem rodziny von Pfeilsdorfów-Pilewskich*, Malbork 2006.
- Białuński G., *Studia z dziejów rycerskich i szlacheckich rodów pruskich (XIII–XVI wiek)*, Olsztyn 2012.
- Białuński G., *Surwitłowie. Przykład kariery Litwinów w Prusach*, „Istorijos šaltinių tyrimai” 2012, t. 4, s. 13–44.
- Białuński G., *Uwagi o karierze Prusów w państwie krzyżackim*, „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2015, t. 19, s. 15–26.
- Bieniak J., *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majtki [w:] Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi*

- dobrzyńskiej*, red. O. Krut-Horonziak, L. Kajzer, Włocławek 1995, s. 23–59.
- Bieniak J., *Możliwości i zadania polskich genealogów-mediewistów* [w:] *Tradycje i perspektywy nauk pomocniczych historii w Polsce*, red. M. Rokosz, Kraków 1995, s. 77–91.
- Bieniak J., *Spółczeństwo Kujaw w średniowieczu* [w:] *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, red. D. Karczewski, M. Krajewski, S. Roszak, Włocławek–Inowrocław 2001, s. 45–70.
- Biskup M., *Bażyński Jan* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 1, red. S. Gierszewski, Gdańsk 1992, s. 70–72.
- Biskup M., *Jan Bażyński* [w:] *Ludzie pomorskiego średniowiecza. Szkice biograficzne*, Gdańsk 1981, s. 13–22.
- Biskup M., *Jan Cegenberg, współtwórca Związku Pruskiego*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1949, t. 15, nr 1–2, s. 73–122; nr 3–4, s. 27–78.
- Bonczkowska Ż., *Sądowe księgi ziemskie w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w późnym średniowieczu. Przyczynek do ich funkcjonowania*, „Rocznik Grudziądzki” 2013, t. 21, s. 75–86.
- Borawska T., *Bażyński Aleksander* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 1, red. S. Gierszewski, Gdańsk 1992, s. 67, 68.
- Borawska T., *Bażyński Ścibor* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 1, red. S. Gierszewski, Gdańsk 1992, s. 73–75.
- Borawska T., *Legendorf (Logendorf) Janusz* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 3, red. Z. Nowak, Gdańsk 1997, s. 41, 42.
- Borawska T., *Legendorf Paweł* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 3, red. Z. Nowak, Gdańsk 1997, s. 42.
- Bruski K., *Jan z Jani (Jański)* [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 2, red. Z. Nowak, Gdańsk 1994, s. 286–288.
- Bruski K., *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*, Gdańsk 2002.
- Czaja R., *Urbanizacja kraju* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 177–199.
- Czaja R., *Urzednicy miejscy Torunia. Spisy, cz. I: do roku 1454*, Toruń 1999.
- Ćwikła Ł., *Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskiem do XVI wieku. Rozsiedlenie – majątki – kariery*, Łódź 2019.
- Długokęcki W., *Kolonizacja ziemi chełmińskiej, Prus i Pomorza Gdańskiego do 1410 r.* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 200–217.

- Długokęcki W., *Odbudowa osadnictwa, kolonizacja i przemiany wsi w państwie krzyżackim (1411–1525)* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 375–383.
- Gąsiorowski A., *Polscy gwaranci traktatów z Krzyżakami XIV–XV wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1971, nr 2–3, s. 245–265.
- Gąsiorowski A., *Urzednicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970.
- Gąsiorowski A., Skierska I., *Początki oficjalatu kamieńskiego archidiecezji gnieźnieńskiej (wieki XIV–XV)*, „Kwartalnik Historyczny” 1996, t. 103, s. 3–21.
- Grabowski J., *Uzupełnienia i uwagi do „Spisu urzędników mazowieckich z lat 1341–1462” (Na marginesie książki Anny Supruniuk „Mazowsze Siemowitów”)*, „Studia Źródłoznawcze” 2015, t. 53, s. 169–183.
- Grzegorz M., *Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów traktatu toruńskiego 1466 r.*, Toruń 1970.
- Guddat W., *Die Entstehung und Entwicklung der privaten Grundherrschaften in den Ämtern Brandenburg und Balga*, Marburg/Lahn 1975.
- Heckmann D., *Amtsträger des Deutschen Ordens / Dostojnicy zakonu niemieckiego*, Toruń 2020.
- Hlebionek M., Szweda A., *Die Urkunden des Friedens von Brest (31.12.1435) und ihre Bedeutung für die Siegelkunde und Heraldik – Editorische Herausforderungen* [w:] *Editionswissenschaftliches Kolloquium 2015. Die geschichte im Bild*, hrsg. v. H. Flachenecker, K. Kopiński, J. Tandecki, Toruń 2016, s. 85–101.
- Hryniewicz A., *Oblicza dziewiętnastowiecznego kolekcjonerstwa sfragistycznego na podstawie losów pieczęci z aktu rozejmu łęczyckiego*, „Rocznik Sztuki Śląskiej” 2013, t. 22, s. 131–145.
- Jóźwiak S., *„Dienerzy” w służbie zakonu krzyżackiego w Prusach w drugiej połowie XIV – pierwszej połowie XV wieku. Liczebność, utrzymanie, zakwaterowanie*, „Zapiski Historyczne” 2018, t. 83, s. 7–37.
- Jóźwiak S., *Kształtowanie się nowych elit rycerstwa i ich najważniejsi reprezentanci* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 451–455.
- Jóźwiak S., *Nadania na prawie rycerskim* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 217–221.

- Jóźwiak S., *Polityka władz zakonnych wobec rycerstwa* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 227–230.
- Jóźwiak S., *Walka stanów z zakonem o wespółudział w rządach do 1454 r.* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 342–354.
- Jóźwiak S., *Wielkość terytorialna i rozmieszczenie nadań* [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 221–226.
- Jóźwiak S., *Wywiad i kontrwywiad w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach. Studium nad sposobami pozyskiwania i wykorzystywaniem poufnych informacji w późnym średniowieczu*, Malbork 2004.
- Jóźwiak S., Kwiatkowski K., Szweda A., Szybkowski S., *Wojna Polski i Litwy z zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*, Malbork 2010.
- Jóźwiak S., Szweda A., *Dwór wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego w Malborku. Siedziba i świeckie otoczenie średniowiecznego władcy zakonnego*, Toruń 2022.
- Jóźwiak S., Trupinda J., *Organizacja życia na zamku krzyżackim w Malborku w czasach wielkich mistrzów (1309–1457)*, wyd. 2, Malbork 2011.
- Jähning B., *Dostojnicy i urzędnicy zakonu krzyżackiego w Prusach* [w:] *Zakon krzyżacki w Prusach i Inflantach. Podziały administracyjne i kościelne w XIII–XVI wieku*, red. R. Czaja, A. Radziwiński, Toruń 2013, s. 279–329.
- Jähning B., *Junge Edelleute am Hof des Hochmeisters in Marienburg um 1400* [w:] *idem, Vorträge und Forschungen zur Geschichte des Preussenlandes und des Deutschen Ordens im Mittelalter. Ausgewählte Beiträge zum 70. Geburtstag am 7. Oktober 2011*, Hrsg. H.-J. Kämpfert, B. Kämpfert, Münster 2011, s. 207–232.
- Kasiske K., *Beiträge zur Bevölkerungsgeschichte Pommerellens im Mittelalter*, Königsberg 1942.
- Kasiske K., *Das deutsche Siedelwerk des Mittelalters in Pommerellen*, Königsberg 1938.
- Kasiske K., *Die Siedlungstätigkeit des Deutschen Ordens im östlichen Preussen bis zum Jahre 1410*, Königsberg 1934.
- Kętrzyński W., *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, wyd. 2, Olsztyn 2009.
- Kętrzyński W., *O narodowości polskiej w Prusiech Zachodnich za czasów krzyżackich. Studium historyczno-etnograficzne*, Kraków 1874.

- Koczarska M., *Kancelarie i dokumentacja kościelna* [w:] *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 339–388.
- Kwiatkowski K., *Zakon krzyżacki jako „corporatio militaris”, cz. 1: Korporacja i krąg przynależących do niej. Kulturowe i społeczne podstawy działalności militarnej zakonu w Prusach*, Toruń 2012.
- Łosowski J., *Akta sądów i urzędów szlacheckich w XIV–XVIII wieku* [w:] *Dyplomatyka staropolska*, red. T. Jurek, Warszawa 2015, s. 253–338.
- Mülverstedt G.A. v., *Amtshauptleute und Landrichter im Regierungsbezirk Marienwerder*, „Zeitschrift des Historischen Vereins für den Regierungsbezirk Marienwerder” 1882, Bd. 6, s. 1–39.
- Mülverstedt G.A. v., *Die älteste Vasallen-register des Samlandes, sowie der Gebiete Insterburg und Gerdauen aus dem Jahre 1436. In genealogisch-historischer Beziehung*, „Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter Andere Folge” 1855, Bd. 7, s. 178–195, 256–291.
- Mülverstedt G.A. v., *Geschichtliche Nachrichten von dem altpreussischen Adelsgeschlecht von Ostau*, Magdeburg 1886.
- Mülverstedt G.A. v., *Geschichtliche Nachrichten von dem Geschlecht von Gaudecker*, Magdeburg 1877.
- Mülverstedt G.A. v., *Das Geschlecht von Sparwein in Preussen*, „Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter Andere Folge” 1856, Bd. 9, s. 288–298, 314–331.
- Neitmann K., *Zur Revindikationspolitik des Deutschen Ordens nach Tannenberg. Die Auseinandersetzung zwischen dem Deutschen Orden und Polen-Litauen um die Ratifizierung des Friedensvertrages vom Melno-See 1422/1423*, „Jahrbücher für Geschichte Ost-europas. Neue Folge” 1983, Bd. 31, s. 50–80.
- Neitmann K., *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preussen 1230–1449*, Köln–Wien 1986.
- Nowak P., Pokora P., *Wstęp* [w:] *Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju melneńskiego z 1422 roku*, wyd. *ibidem*, Poznań 2004, s. VII–IX.
- Pelech M., *Die hochmeisterlichen Räte vom Jahre 1412. Ein Beitrag zur Personengeschichte des Deutschordenslandes Preussen*, „Altpreussische Geschlechterkunde. Neue Folge” 1982, Bd. 13, s. 65–105.
- Pelech M., *Die hochmeisterlichen Räte vom Jahre 1412: ihre Tätigkeit und Bedeutung*, „Blätter für deutsche Landesgeschichte” 1983, Bd. 119, s. 32–68.
- Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, oprac. K. Porębska, M. Grzegorz, Wrocław 1971.

- Supruniuk A., *Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy*, Warszawa 2010.
- Supruniuk A., *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*, Warszawa 1998.
- Szczurowski P., *Ród heraldyczny Prus na Mazowszu w XIII–XVI wieku*, Sandomierz 2018.
- Szweda A., *Dokumenty pokoju brzeskiego z 31 grudnia 1435 – wprowadzenie do tematu [w:] Pabaisko mūšis ir jo epocha. Straipsnių rinkinys*, Vilnius 2017, s. 69–90.
- Szweda A., *Mikołaj z Ryńska chorąży ziemi chełmińskiej i Jaszczurkowcy [w:] Szkice z dziejów Ryńska. W 600 lat od śmierci Mikołaja z Ryńska*, red. W. Rozynkowski, Pelplin–Ryńsk 2011, s. 9–32.
- Szweda A., *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009.
- Szweda A., *Wstęp dyplomatyczny. O dokumentach pokoju brzeskiego [w:] Dokumenty pokoju brzeskiego między Polską i Litwą a zakonem krzyżackim z 31 grudnia 1435*, wyd. A. Szweda, M. Hlebionek, S. Szybkowski, J. Trupinda, współudział R. Petrauskas, S. Polechow, Toruń 2021, s. 43–58.
- Szybkowski S., *Kościelce ze Skepego herbu Ogon i ich protoplaści. Studium z dziejów późnośredniowiecznej rodziny możnowładczej*, Gdańsk 2018.
- Szybkowski S., *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006.
- Szybkowski S., *Mikołaj z Buchwaldu [w:] Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. 3, red. Z. Nowak, Gdańsk 1997, s. 217, 218.
- Szybkowski S., *Najstarsze księgi ziemskie i grodzkie Kujaw Brzeskich i Inowrocławskich (XIV–XV w.) [w:] Formuła, archetyp, konwencja w źródle historycznym*, red. A. Górak, K. Skupieński, Lublin–Radzyń Podlaski–Siedlce 2006, s. 199–219.
- Szybkowski S., *Kancelaria wielkiego księcia Witolda w dobie wielkich konfliktów z zakonem krzyżackim w latach 1409–1422. Organizacja, zadania, personel [w:] Kancelaria wielkich mistrzów i polska kancelaria królewska w XV wieku*, red. J. Trupinda, Malbork 2006, s. 299–318.
- Szybkowski S., *Krzyżacki szpieg, lubelski mieszczanin i sandomierski chorąży. Kilka uwag w sprawie badań prozopograficznych personelu kancelarii wielkiego księcia Witolda*, „Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza” 1997, t. 4, s. 247–276.
- Szybkowski S., *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1999.

- Szybkowski S., *W krzyżackiej służbie. Dobrzyńscy dinerzy wielkich mistrzów i urzędników zakonnych na przełomie XIV i XV wieku* [w:] „*Inter Regnum et Ducatum*”. *Studia ofiarowane profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Białystok 2018, s. 577–597.
- Urzędnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, Kórnik 1992.
- Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992.
- Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bienia, S. Szybkowski, Kórnik 2014.
- Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bienia, A. Szymczakowa, Wrocław 1985.
- Urzędnicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990.
- Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998.
- Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy*, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987.
- Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, Wrocław 1985.
- Thielen P.G., *Die Verwaltung des Ordensstaates Preussen vornehmlich im 15. Jahrhundert*, Köln–Graz 1965.
- Vercamer G., *Die Komturei Königsberg und der sich entwickelnde ostpreussische Adel am Beispiel der Familie Perbandt* [w:] *750 Königsberg. Beiträge zur Geschichte einer Residenzstadt auf Zeit*, hrsg. v. B. Jähnig, Marburg 2008, s. 89–137.
- Vercamer G., *Siedlungs-, Sozial- und Verwaltungsgeschichte der Komturei Königsberg in Preussen (13.–16. Jahrhundert)*, Marburg 2010.
- Wenskus R., *Eine prussische Familie in Pomerellen und ihre Erben* [w:] *Europa Slavica – Europa Orientalis*, Berlin 1980, s. 399–422.
- Wenskus R., *Die gens Candein. Zur Rolle des preussischen Adel bei der Eroberung und Verwaltung Preussens*, „*Zeitschrift für Ostforschung*” 1961, Bd. 10, s. 84–103.
- Wenskus R., *Studien zur Geschichte der Ritterschaft im Ordensland Preussen. Zur mittelalterlichen Geschichte des Geschlechts von Manstein*, „*Altpreussische Geschlechterkunde. Neue Folge*” 1982, Bd. 13, s. 51–64.

- Wenskus R., *Studien zur Geschichte der Ritterschaft im Ordensland Preussen II. Sieben Geschlechter*, „Altpreussische Geschlechterkunde. Neue Folge” 1984–1985, Bd. 15, s. 1–72.
- Wilska M., *Mazowieckie środowisko dworskie Janusza Starszego. Studium społeczne*, Warszawa 2012.
- Wolff A., *Studia nad urzędnikami mazowieckimi 1370–1526*, Wrocław 1962.
- Wroniszewski J., *Metoda genealogiczno-rodowa w badaniach historii społecznej. Bilans i perspektywy* [w:] *Historia społeczna późnego średniowiecza. Nowe badania*, red. S. Gawlas, Warszawa 2011.
- Wroniszewski J., „*Nobiles Sandomirienses*”. *Rody Dębnow, Janinów, Grzymałów, Doliwów i Powatów*, Kraków 2013.
- Wroniszewski J., *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze*, Poznań–Wrocław 2001.
- Wunder H., *Siedlungs- und Bevölkerungsgeschichte der Komturei Christburg (13.–16. Jahrhundert)*, Wiesbaden 1968.

Abstract

The knightly elite of Teutonic Prussia in the light of the list of guarantors of the Brest peace of 1436.

Description attempt

The Prussian knights, who were the guarantors of the Brest peace concluded on December 31, 1435, so far were sought in the list of persons who were proposed as guarantors from January 1436. It included 195 knights. However, the final list of guarantors is contained in the treaty document of the Teutonic side, which was submitted to the Polish side on August 1, 1436. The text of the peace document includes 131 knightly guarantors, but only 109 of them were Prussian knights (44 of them were accolade). However, 5 more knights possible to be identified should be added to the Prussian guarantors mentioned in the document, who have put their seals in, but are not mentioned in the text of the treaty. This comes to a total of 114 knightly guarantors from Prussia, who can be identified on the basis of information from the treaty document. In addition to the Prussians, 18 knights from Livonia (including three accolade knights) and four from New March (including no accolade knight) were included as guarantors. A prosopographic analysis of Prussian guarantors shows that the greatest number of them were knights from Upper Prussia and the Chełmno land. Out of the 114 knights there were 61 of them, and as many as 28 of them were from the small Chełmno land. It also

seems that the vast majority of knightly guarantors came from families having long-standing affiliations with Prussia, even though the knightly elite could still be joined by newcomers, such as Botho von Eulenburg, a member of the great master secret council. Among the knightly guarantors, we were able to identify only one person from the city patriciate. This, together with the above-mentioned conclusion concerning the origin of the vast majority of guarantors from families formerly settled in Prussia, allows for a cautious suggestion that the Prussian knighthood was already at the stage of gradually closing as a social group, which also occurred against the policy of its feudal superior. The participation of the knighthood as an active factor of political events in the 30s of the 15th century, the culmination of which was establishing the Prussian Union in 1440, probably allows to state that the “warrior” layer of Prussian knighthood, initially treated by the Teutonic Order “professionally”, has evolved into a social state – typical for the late medieval feudal states – and demanded its due participation in ruling over the state.